

Geneze jednoho kolaboranta

Novinář František Josef Prokop a jeho role při medializaci soudního procesu s generálem Aloisem Eliášem

Pavel Večeřa

*I nejkrásnější kráva, je-li děle jalová, se hodí jen pro řezníka.
Z deníku F. J. Prokopa, 1941*

Proces s odvolaným předsedou protektorátní vlády generálem Aloisem Eliášem před Německým lidovým soudním dvorem, který se odehrál 1. října 1941, téměř bezprostředně po instalaci Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora, měl za cíl nejen zastrašit váhavé, opatrnícké, nebo dokonce pasivně rezistentní představitele protektorátního establishmentu,¹ ale svou tvrdostí a rychlostí představoval také sdělení *sui generis* pro veškeré české obyvatelstvo Protektorátu Čechy a Morava. Jádrem tohoto sdělení byla výstraha, že nacističtí okupanti nebudou tolerovat žádnou činnost, a to i osobností sebevýše postavených, která by jakkoli oslabovala jejich úsilí o naprosté mocenské ovládnutí „českomoravského prostoru“. Proces měl proto také svou důležitou mediální dimenzi, přičemž na zprostředkování „žádoucích“ a „potřebných“ informací o hlavním líčení proti Aloisu Eliášovi se podíleli i čeští novináři.

„Částečné“ doznání generála Eliáše² přenášel rozhlas, procesu ukončenému hrdelním rozsudkem se věnovaly úvodníky a komentáře českého legálně vychá-

1 Viz TOMÁŠEK, Dušan – KVÁČEK, Robert: *Generál Alois Eliáš: Jeden český osud*. Praha, Epoque 1996, s. 89 n.

2 Viz *tamtéž*, s. 90–93.

zejícího tisku, v samotné soudní síni byli přítomni dva reportéři, kteří měli přinést čtenářům svých novin „očitě svědectví“. Jedním z nich byl Karel Werner, předválečný zaměstnanec stříbrňáckého koncernu Tempo, muž krajně pravicových názorů již v době první republiky, v éře protektorátu přední kolaborantský žurnalista náležící k „sedmičce novinářských aktivistů“.³ Werner představoval typ ideového kolaboranta, přesvědčeného o finálním úspěchu nacistické politiky, a upřímného stoupence podřízení českého národa „třetí říši“. Od jara 1941 byl šéfredaktorem *Poledního listu* a v letech 1943 až 1945 šéfredaktorem *Večerního Českého slova*; při prosazování kolaborantského aktivismu se angažoval nejen mediálně, ale i politicky,⁴ a byl po válce v roce 1947 odsouzen Národním soudem k trestu smrti a popraven.⁵

Zatímco Karel Werner patří v rámci novinářské kolaborace ke známějším postavám, František Josef Prokop (1901–1973), druhý reportér v procesu s generálem Eliášem, zůstává na okraji pozornosti. Jistě je to dáno nepoměrně méně významnou rolí, již v protektorátním tisku zaujímal. V době, kdy se zmíněný proces konal, si Prokop teprve pracně a vlastně i opožděně získával zájem nacistických úředníků pověřených řízením českého tisku v protektorátu.⁶ K úspěchu mu přitom rozhodou-

3 Takto lze označit výrazně proněmeckou skupinu protektorátních novinářů zformovanou v letech 1940 a 1941, do níž náleželi Václav Crha, Vladimír Krychtaček, Jaroslav Křemen, Karel Lažnovský, Vladimír Ryba, Emanuel Vajtauer a Karel Werner. Vznik a vývoj této skupiny je osvětlen v textech T. Pasáka (PASÁK, Tomáš: *Problematika protektorátního tisku a formování tzv. skupiny aktivistických novinářů na počátku okupace*. In: *Příspěvky k dějinám KSČ*, roč. 11, č. 1 (1967), s. 51–80; TÝŽ: *K problematice české kolaborace a fašismu za druhé světové války*. In: *Příspěvky k dějinám fašismu v Československu a Maďarsku*. Bratislava, Slovenská akadémia vied 1969, s. 129–156). Emanuelu Vajtauerovi se podrobně věnoval B. Čelovský (ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Strážce nové Evropy: Prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera*. Šenov u Ostravy, Tilia 2002). Někteří z novinářů „aktivistické sedmičky“ se dočkali zpracování v podobě rigorózních, diplomových či bakalářských prací. (Viz např. CEBE, Jan: *Očistné procesy s kolaboranty z řad českých novinářů po roce 1945: Příklad Vladimíra Krychtačka*. Rigorózní práce, obhájená na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze v roce 2005; ŠINDELÁŘ, Konstantin: *Causa protektorátního novináře Václava Crhy před Národním soudem*. Diplomová práce, obhájená na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně v roce 2008.)

4 V lednu 1944 spoluzakládal Českou ligu proti bolševismu.

5 Viz RÖDLING, Jan: *Causa Karla Wernera před Národním soudem*. Bakalářská práce, obhájená na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně v roce 2007.

6 Klíčovým řídicím orgánem byl tiskový odbor kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora (ÚŘP). V čele tiskového odboru stál Wolfgang Wolfram von Wolmar, celé kulturněpolitické oddělení řídil Karl Alex von Gregory. O struktuře řízení protektorátního tisku ze strany německých okupačních úřadů viz PASÁK, Tomáš: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha, Univerzita Karlova 1980, s. 52–55. O náplni „tiskových porad“, které pořádal tiskový odbor kulturněpolitického oddělení ÚŘP ve spolupráci s protektorátním tiskovým odborem předsednictva ministerské rady, viz KONČELÍK, Jakub – CEBE, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara: *Řízení tisku v letech 1939–1945: Analýza protektorátních tiskových porad*. In: *Mediální studia*, roč. 2, č. 3 (2007), s. 272–291.

jícím způsobem pomohla neočekávaná smrt samozvaného „apoštola“ novinářské kolaborace Karla Lažnovského, který byl jako šéfredaktor *Českého slova* jeho bezprostředním předchůdcem a určitou dobu i přímým nadřízeným. Lažnovský zemřel 10. října 1941, krátce po Heydrichově příchodu do Prahy, přičemž jeho smrt posloužila nacistům neméně než jeho život, vrcholící strmou žurnalistickou kariérou, k níž tento v zásadě nedovzdělaný samouk dospěl svou horlivou, byť i poněkud svéráznou kolaborací. Lažnovský byl totiž po smrti prezentován jako oběť takzvané chlebičkové aféry,⁷ údajného „vražedného komplotu“ zosnovaného českým odbojem, v jehož pozadí snad měl stát sám Alois Eliáš.⁸

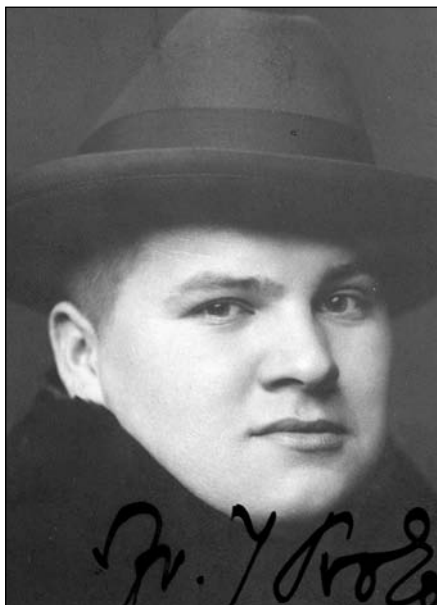
Smrt Karla Lažnovského znamenala rozhodující předěl v dosud nepřilíš úspěšné životní dráze novináře a šachisty⁹ Františka J. Prokopa. Na místo šéfredaktora *Českého slova*, uvolněné Lažnovského smrtí, hledal vedoucí tiskového odboru kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora Wolfgang Wolfram von Wolmar vhodného nástupce a jeho volba padla na snaživého, ke kolaboraci ochotného Prokopa. Jedním z prubířských úkolů nového vyvolence okupantů bylo připravit reportáž z procesu s generálem Eliášem.

Cílem tohoto příspěvku je popsat především počátek protektorátní novinářské kariéry Františka J. Prokopa, cestu, jak se tento zprvu spíše nenápadný žurnalista stal jedním z pražských šéfredaktorů denních listů. Text sleduje zlomové okamžiky Prokopovy kariéry ve fázi, kdy se snažil prosadit na poli protektorátní žurnalistiky,

-
- 7 Dne 18.9.1941 se ministerský předseda Eliáš uvolil přijmout zmíněnou „sedmičku aktivistických žurnalistů“, kteří v souvislosti s bojkotem protektorátního tisku českým obyvatelstvem, k němuž vyzval domácí odboj v týdnu od 14. do 21.9.1941, požadovali, aby jim protektorátní politická reprezentace poskytla viditelnou a spolehlivou oporu. Na schůzce se však čelní kolaborující novináři žádné přímé a zásadní podpory od premiéra Eliáše nedočkali. Nečekaným výsledkem schůzky byla „propagandisticky široce využitá takzvaná travičská nebo chlebičková aféra. Existovalo podezření, že při přijetí u ministerského předsedy byl otráven šéfredaktor Českého slova Lažnovský. A neuskutečnilo se ani připravované přijetí aktivistických žurnalistů u státního prezidenta Háchy 25. září, neboť někteří z nich prý onemocněli chřipkou. 11. října 1941 (správně 10. října – pozn. autora) Lažnovský zemřel a jeho pohřeb, jenž se konal o čtyři dny později, se stal přležitostí k vystupňovaným projevům aktivismu, který měl u Emanuela Moravce a dalších zjevnou a nezastíranou podobu otevřené programové kolaborace.“ (GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české*, sv. XVb: 1938–1945. Praha – Litomyšl, Paseka 2006, s. 35 n.)
- 8 „Chlebičkové aféře“ se před nedávnem věnovaly dva texty v časopise *Historie a vojenství*. Záměrně Jaroslav Čvančara s Janem B. Uhlířem v článku „Chlebičková aféra: Poslední odbojový čin ministerského předsedy Aloise Eliáše“ (roč. 55, č. 4 (2006), s. 37–48) prezentovali smrt Karla Lažnovského a onemocnění dalších novinářů pozvaných na audienci jako promyšlený akt aktivní rezistence za účasti samotného Eliáše, článek Jany Pasákové „Chlebičková aféra: Odbojový čin ministerského předsedy?“ (roč. 57, č. 1 (2008), s. 75–85) tuto hypotézu rozhodně vyvrací.
- 9 Prokop byl spíše skladatelem šachových úloh než šachovým hráčem, pro zjednodušení ho však zde označuji za šachistu.

a pokouší se též interpretovat příčiny Prokopova vzestupu stejně jako osobní motivy, které jej vedly k tomu, že svou „kariérní strategii“ ztotožnil s novinářskou kolaborací. Vedle toho si stať klade za cíl zhodnotit mediální zpracování procesu s generálem Aloisem Eliášem a objasnit, jaké výsledky si nacisté pověřením řízením českého protektorátního tisku slibovali od reportážního „pokrytí“ Eliášova procesu v Petschkově paláci 1. října 1941.

Jestliže Františkem J. Prokopem se historici ani mediologové dosud téměř nezabývali, o dalších dvou hlavních protagonistech této statě toto tvrzení neplatí. O Karlu Wernerovi je možné získat dílčí informace především v souhrnných dílech pojednávajících o protektorátním období, která sepsali například Tomáš Pasák,¹⁰ Detlef Brandes,¹¹ Jan Kuklík společně s Janem Gebhartem¹² a další autoři. Heroickému a současně tragickému životu Aloise Eliáše se věnují v prvé řadě dvě práce, a sice z pera Tomáše Pasáka¹³ a autorské dvojice Robert Kvaček a Dušan Tomášek.¹⁴ Pasák otiskl dvě podnětné studie již ve druhé polovině šedesátých let v *Československém časopise historickém*¹⁵ a je třeba zde zmínit také jeho práci rozebírající odbojovou činnost pražského primátora Ota-

František Josef Prokop na fotografii z cestovního pasu, vystaveného v roce 1926 (zdroj: Národní archiv, Praha)

10 Viz především PASÁK, Tomáš: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha, Práh 1999; TÝŽ: *Pod ochranou říše*. Praha, Práh 1998; TÝŽ: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945* (viz pozn. 6).

11 Viz BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Praha, Prostor 1999.

12 Viz především GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha, Themis 1996; TÍŽ: *Velké dějiny země Koruny české, sv. XVa a XVb: 1938–1945*. Praha – Litomyšl, Paseka 2006.

13 Viz PASÁK, Tomáš: *Generál Alois Eliáš a odboj*. Praha, Melantrich 1991, s. 3–40.

14 Viz TOMÁŠEK, D. – KVAČEK, R.: *Generál Alois Eliáš* (viz pozn. 1).

15 Viz PASÁK, Tomáš: Aktivističtí novináři a postoj generála Eliáše v roce 1941. In: *Československý časopis historický*, roč. 15, č. 2 (1967), s. 173–192; TÝŽ: Prohlášení gen. A. Eliáše před německým soudem v roce 1941 a jeho rozpornost. In: *Tamtéž*, roč. 16, č. 3 (1968), s. 447–458.

kara Klapky,¹⁶ jež souvisela s Eliášovými aktivitami tohoto druhu. Působení Aloise Eliáše včetně jeho odbojové činnosti byl zasvěcen rovněž historický seminář „Generál Alois Eliáš (1890–1942): Voják – diplomat – politik“, který se konal v Praze v březnu 2006. Některé přednesené texty byly otištěny ve sborníku, který vzešel z tohoto vědeckého setkání,¹⁷ není mezi nimi však příspěvek Zdeňka Stodoly „Alois Eliáš, Reinhard Heydrich a tisk“.¹⁸

Z pramenného hlediska tento příspěvek vznikl na základě studia fondu Národního soudu, uloženého v Národním archivu v Praze. V tomto fondu¹⁹ jsou uchovávány písemnosti vztahující se k soudním procesům s osobami obžalovanými před Národním soudem, zřízeným na základě dekretu prezidenta republiky o Národním soudu č. 17/1945 Sb. Autor studie z tohoto fondu využíval především dokumenty k soudnímu procesu s Janem Scheinostem,²⁰ Janem Vrbou²¹ a Františkem Josefem Prokopem (Trestní Národní soud 9/47), soustředěné v kartonech 136–140.

Skromné začátky F. J. Prokopa

Úvodem budiž poznamenáno, že cesta Františka J. Prokopa ke kolaboraci je zajímavá především jako ilustrace životní a profesní dráhy v podstatě apolitického člověka, který vnímal novinářskou činnost hlavně jako nástroj k zajištění vlastní materiální existence. Povolání novináře mu přitom patrně sloužilo jako východisko k alespoň částečné realizaci vlastních životních plánů. Morálně-politickou dimenzi výkonu své profese Prokop marginalizoval.

Prokop se narodil 18. července 1901 v Hořovicích ve středních Čechách v rodině relativně dobře situovaného úředníka.²² Od roku 1919 studoval obor strojního in-

16 TÝŽ: *Zápasy primátora JUDr. O. Klapky*. Praha, Melantrich 1991.

17 Viz LÁNÍK, Jaroslav (ed.): *Generál Alois Eliáš (1890–1942): Voják – diplomat – politik. Příspěvky z vědeckého semináře konaného dne 28. března 2006 v Praze*. Praha, Úřad vlády České republiky – Vojenský historický ústav 2006.

18 Tento konferenční příspěvek patrně nebyl dodán v tištěné podobě, neboť ve sborníku je avizován pouze jako příspěvek přednesený.

19 Tento fond obsahuje a v souhrnné podobě reflektuje důležité materiály i z jiných fondů v těchto záležitostech.

20 O Scheinostovi viz VEČEŘA, Pavel: Jan Scheinost – prominentní katolický novinář před Národním soudem. In: MAREK, Pavel – HANUŠ, Jiří (ed.): *Osobnost v církvi a politice: Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2006, s. 487–502; BÁRTA, Jiří: *Jan Scheinost – prominentní katolický novinář před Národním soudem*. Diplomová práce, obhájená na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně v roce 2007.

21 O J. Vrbovi viz STRÁNSKÝ, Vojtěch: *Protektorátní novinář Jan Vrba před Národním soudem*. Diplomová práce, obhájená na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně v roce 2010.

22 Jeho otec byl oficiálem na okresním hejtmánství v Praze-Karlíně. Viz *Národní archiv* (dále NA), Praha, fond (f.) Národní soud, TNS (Trestní Národní soud) 9/47, karton (k.) 136, inventární číslo (inv. č.) 1699, výpověď F. J. Prokopa z 9.12.1946.

ženýrství na Českém vysokém učení technickém, souběžně i přírodovědu a práva na Univerzitě Karlově v Praze.²³ V roce 1922 však studií po čtyřech semestrech zanechal „pro finanční obtíže, jež nastaly v rodině následkem otcovy smrti“,²⁴ a poté si musel zvolit způsob, jak zajistit existenci sobě i svým blízkým. V policejním protokolu sepsaném 9. prosince 1946 o této pro něj nelehké době vypověděl: „V roce 1922 byl jsem kondičním odborem vysokoškolských studentů upozorněn na volné místo redaktora v olomouckém časopisu *Pozor*. Jelikož jsem se již jako student zabýval literární činností ... a přispíval povídkami a jinou beletrií do novin, přijal jsem ochotně tuto nabídku.“²⁵

V listu *Pozor* ovšem Prokop vydržel pouze do roku 1923, neboť jej postihl další osudový životní zásah v podobě „plicní choroby, která si vyžadovala zdlouhavé léčení“.²⁶ Pro novinářskou kariéru F. J. Prokopa jsou vůbec charakteristická občasná přerušování pracovní činnosti, jež by mohla vypovídat nejenom o zápase s nemocí, ale také o nechuti, s níž nepochybně talentovaný Prokop žurnalistickou praxi vykonával. Po celou dobu první republiky střídal Prokop zaměstnání v různých listech s více či méně dlouhými obdobími nezaměstnanosti. V letech 1924 a 1925 působil jako noční redaktor v deníku *28. říjen*, v letech 1927 až 1936 pracoval rovněž jako noční redaktor v *Národních listech*, v nichž také vedl šachovou rubriku, později i rubriku filmovou. Krátce byl také vydavatelem a odpovědným redaktorem měsíčníku *Magazín N. L.*, který vycházel v roce 1928 po dobu pouhých šesti měsíců.²⁷ O druhé polovině třicátých let z hlediska své kariéry Prokop před policejním vyšetřovatelem vypověděl: „V rámci restriktivních opatření obdržel jsem v roce 1936 výpověď. V roce 1937 byl jsem angažován firmou Baťa pro její tiskové oddělení ve Zlíně, kde po krátkém působení jsem byl poslán jako vedoucí redaktor hospodářského týdeníku *Groš* do Prahy. V redakci jsem setrval do zániku listu v roce 1938 následkem Mnichova.“²⁸

Prokopovy profesní úspěchy dosažené před okupací se jeví jako nepřilíš významné, což konstatovalo také trestní oznámení vypracované ministerstvem vnitra 18. prosince 1946 a adresované národnímu prokurátorovi při Národním soudu, v němž se přímo praví: „Novinářská činnost Prokopova v letech 1922–1938 se nijak nevyznamenala zvláštními důkazy o jeho novinářských schopnostech. Vyplyvá

23 Viz PROKOP, František Josef: *212 Endspielstudien*. Praha, A. Lapáček 1944, s. 3.

24 *NA*, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.

25 *Tamtéž*, výpověď F. J. Prokopa z 9.12.1946.

26 *Tamtéž*.

27 Viz BLODIGOVÁ, Alexandra – CEBE, Jan – JIRÁK, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara – KRYŠPÍNOVÁ, Jitka – ŠÁDOVÁ, Eva: *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha, Centrum mediálních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy – Matfyzpress 2007, s. 102.

28 *NA*, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 9.12.1946.

to jednak ze skutečnosti, že Prokopovi byly vždy svěřovány úkoly technického rázu, jednak ze svědectví býv[alých] šéfredaktorů Národních listů Antonína Pimperera a Vojtěcha Holečka ... kteří ho souhlasně označili jako novináře jen průměrných schopností.⁴²⁹ A přece tento průměrný novinář rozhodně nebyl průměrným člověkem, o jeho talentu svědčí šíře mimoprofesionálních zájmů a aktivit. Literárně nadaný Prokop byl autorem několika nerealizovaných „filmových libret“ a podle svých slov dále spolupracoval na několika filmových námětech (například legionářského filmu *Zborov*).³⁰ Především však byl vynikajícím šachovým odborníkem, jenž se podle svých slov těšil respektu i v zahraničí, a o šachu rovněž hojně publikoval.³¹ Ostatně šachem pak omlouval i svou žurnalistickou kolaboraci, když před Národním soudem vysvětloval, že se obával Wolfganga Wolframa von Wolmara kvůli předválečné dedikaci své šachové publikace Josifu Vissarionoviči Stalinovi.³²

Zdá se, že sám Prokop si připouštěl, že zatímco jeho aktivity na šachových polích mu přinášejí uspokojení a patrně i uznání, výsledky jeho novinářské činnosti nejsou zdaleka tak oslnivé. Ve vyšetřovacím protokolu 9. prosince 1946 uvedl: „Po zániku časopisu *Groš* (na podzim 1938 – pozn. autora) jsem již neměl v úmyslu býti novinářsky činný. Byl jsem všeobecnými poměry, obzvláště politickým vývojem, znechucen a věnoval jsem se v druhé republice a později i po obsazení republiky Němci soukromým pracím.“⁴³³ Těmito „soukromými pracemi“ myslel – nyní již bývalý – redaktor Prokop především publikační činnost věnovanou šachu. Formulaci o politických poměrech, jimiž měl být znechucen, je třeba brát s rezervou, neboť o několik řádků dále v témže odstavci téhož protokolu říká: „Jako bývalý redaktor

29 *Tamtéž*, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.

30 *Tamtéž*, výpověď F. J. Prokopa z 9.12.1946.

31 Většina těchto publikací se objevila až v protektorátním období, jen práce *Československo ve světovém šachu* vyšla již v roce 1935 v Prokopově vlastním nákladu. Patrně v roce 1940 nákladem A. Lapáčka v Praze bylo publikováno *100 samomatů*, *tamtéž* v roce 1943 (resp. 1944) *212 Endspielstudien* (resp. *212 šachových studií*). V roce 1944 se dočkali šachisté dalších Prokopových knížek: *1000 vybraných šachových úloh za posledních 25 let a Duras vítězí: Šachové dílo českého velmistra Oldřicha Durasa s jeho slavnými turnajovými partiiemi a šachovými problémy*. Obě knihy vydaly Českomoravské akciové tiskové a vydavatelské podniky. O tom, že F. J. Prokop zůstal šachovým odborníkem a rovněž propagátorem této hry i po druhé světové válce, svědčí jeho kniha z roku 1968, určená dětským zájemcům o šach, s názvem *Kouzlo šachového diagramu*. Jako jistou ironii je možné chápat fakt, že tuto dvojjazyčnou česko-německou publikaci vydal Ústřední dům dětí a mládeže Julia Fučíka u příležitosti 50. výročí založení ČSR v relativně vysokém nákladu pět tisíc výtisků.

32 V krátkém vlastním životopisu sepsaném pro Národní soud Prokop mj. uvedl: „Wolframových hrozeb jsem se bál, protože jsem byl znám v Rusku, dostal jsem uznání od ústavu Fyskultury a práci z šachového oboru jsem věnoval v roce 1938 Stalinovi. Když byli němci (!) hluboko v Rusku, obával jsem se, že tato věc bude prozrazena, a proto jsem nemohl dobře odmítat aktivistické náměty.“ (NA, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, vlastní životopis F. J. Prokopa.)

33 *Tamtéž*, výpověď F. J. Prokopa z 9.12.1946.

Národních listů jsem samozřejmě i v době národního útisku zaujal protiněmecké stanovisko. Pokud se týče politických událostí v letech 1938–39–40, mohu říci, že jsem se o tyto valně nezajímal.³⁴

O tom, že se Prokop během okupace vrátil k novinářské činnosti, rozhodly převážně finanční důvody. Od roku 1929 žil v manželském svazku s o tři roky mladší Annou Sedláčkovou; třebaže jejich manželství zůstávalo bezdětné, představovalo jistě určitou finanční zátěž. Když ovšem Prokop v roce 1938 opouštěl dráhu novináře s představou, že se k ní již definitivně nevrátí, rozhodně netrpěl nouzí, neboť získal dědictví po strýci, které mu umožnilo dočasně rezignovat na jakýkoli zaměstnanecký poměr.³⁵ Po válce při vyšetřování jeho protektorátní činnosti vyšlo najevo, že má v Živnostenské bance uloženu částku sedm set padesát tisíc korun; většina těchto peněz však pocházela až z protektorátního období, kdy Prokopova žurnalistická kariéra „vrcholila“ kolaborací.³⁶ Po necelých dvou letech od roku 1938 bylo již dědictví po zemřelém strýci pravděpodobně spotřebováno, neboť v létě 1940 Prokop znovu hledal zaměstnání, přičemž jako důvod svého úsilí uvedl právě neutěšenou finanční situaci. Zdá se, že „soukromé práce“ nebyly takovým zdrojem zisku, jaký očekával.

Východisko z nouze: kolaborace

Počátek kolaborační kariéry Františka Josefa Prokopa spadá do léta 1940. Sám Prokop svou tehdejší situaci popsal takto: „V červnu 1940 byl jsem upozorněn sekretariátem Syndikátem (správně Syndikátu – pozn. autora) českých novinářů – tuším, že to byl tajemník Zieris – že vydavatelstvo Melantrich hledá zkušeného redaktora. Použil jsem této informace a navštívil jsem inž. Horáčka, jenž mně nabídl krátkodobé zaměstnání. Použil jsem této nabídky, protože moje finanční prostředky již nedovolily další pokračování v nečinnosti. Hledal jsem sice i jinde zaměstnání, nemohl jsem však dostati místo mně vyhovující. Jelikož zaměstnání novináře mně bylo vzhledem k mé minulosti nejbližší, přijal jsem toto místo.“³⁷ Problém spočíval

34 *Tamtéž*.

35 Prokop k tomu vypověděl: „...mé finanční poměry (v roce 1938 – pozn. autora) byly urovnané a disponoval jsem jednak úsporami, jednak značnou částkou, kterou jsem získal odprodejem dědictví po zemřelém strýci.“ (*Tamtéž*.)

36 V trestním oznámení na Prokopa se o jeho majetkových poměrech píše: „Jeho příjmy se pohybovaly do vypuknutí druhé světové války v mezích pro novináře z povolání obvyklých. Jeho úspory, uložené na vkladních knížkách a běžných účtech u Živnostenské banky v Praze ve výši asi K 750.000-, pocházejí však převážně z doby protektorátu. Nemovitý majetek nevlastní.“ (*Tamtéž*, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.) Sám Prokop udával o svých příjmech v listech, jimiž prošel, tyto údaje: v olomouckém *Pozoru* měl údajně měsíční plat 1500 korun, v *Národních listech* 3500 korun a v týdeníku *Groš* nedlouho před jeho zánikem dostával prý 6000 korun.

37 *Tamtéž*, výpověď F. J. Prokopa z 9.12.1946.

v tom, že získaná pozice výpomocného redaktora v redakci melantrišského raníku *České slovo* byla časově omezena na dobu tří měsíců letních dovolených, a před Prokopem tedy záhy vyvstala otázka možného prodloužení kontraktu.³⁸ Nutno přitom podotknout, že povinnosti výpomocného redaktora měly technický charakter, vedení deníku ani podniku Melantrich nepočítalo s tím, že by Prokop vyvíjel vlastní publicistickou aktivitu.

Ovšem právě v publicistické činnosti, a to již s kolaboračním zaměřením, našel Prokop způsob, jak setrvat v zaměstnaneckém svazku tiskového koncernu Melantrich i po skončení termínované pracovní smlouvy. Poměry v *Českém slovu* po porážce Francie, kdy se v českém tisku obecně rozmáhalo psaní v kolaboračním duchu, charakterizovalo trestní oznámení na Prokopa z 18. prosince 1946, učiněné na základě výpovědí jeho nadřízených, především Jaroslava Simonidese, Bohumila Horáčka a vedoucího zahraničněpolitické rubriky listu Jana Pallauše: „V létě 1940 byla situace v redakci Českého slova taková, že jediným vyhraněným aktivistou byl ... redaktor Lažnovský, jenž redigoval vnitropolitickou rubriku listu a dával jí silně aktivistický ráz. Naproti tomu se spokojila zahraničněpolitická rubrika s reprodukcí a obvyklým zpracováním úředních zpráv. Její vedoucí redaktor Pallauš kategoricky odmítl jakékoliv komentování ve smyslu aktivistickém. V červnu 1940 svolal redaktor dr. Vajtauera, tehdy ředitel zahraničněpolitického zpravodajství denních listů Melantricha, jenž přijal direktivy přímo od vedoucího německé skupiny Tisk při tzv. Úřadu říšského protektora, schůzi a nařídil zahraničněpolitickým redaktorům, aby opatřili úřední zahraniční zprávy vlastními komentáři. Redaktor Pallauš i nyní toto odmítl s výmluvou, že na to nemá čas, když předtím šéfredaktoru dr. Houdkovi prohlásil, že nehodlá psát v intencích Němců, a ponechal vydavatelskému vyvoditi z toho důsledek.“³⁹

Čeští protektorátní novináři, kteří se snažili zadat si s okupační mocí co nejméně a souběžně chránit své listy před kolaboranty různého stříhu, se totiž v roce 1939 a namnoze ještě i v roce 1940 vyhýbali psaní vlastních příspěvků komentářového charakteru. V tomto smyslu dávali přednost převzatým textům z německých protektorátních nebo říšských novin či z agenturních zdrojů (Česká tisková kancelář, Centropress, Prager Zeitungsdienst).⁴⁰ Především kulturněpolitické oddělení Úřa-

38 Konkrétní formulace v dopisu tajemníka syndikátu Karla F. Zierise Prokopovi ze 13.6.1940 tuto možnost prodloužení pracovní smlouvy naznačovala: „Vážený pane kolego! Nevíme, zdali jste dosud bez zaměstnání či zda jste již nějaké zaměstnání přijal. Měli bychom možnost Vás umístit, prozatím snad jen po dobu dovolených. Žádáme Vás proto, abyste nám laskavě oznámil, zdali byste byl ochoten přijmout novinářské zaměstnání na přechodnou dobu.“ (*Tamtéž*, dopis K. F. Zierise F. J. Prokopovi ze 13.6.1940.)

39 *Tamtéž*, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.

40 Viz VEČEŘA, Pavel: *Obraz Lidových novin, Venkova a Národní práce v období existence Protektorátu Čechy a Morava*. Disertační práce, obhájená na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně v roce 2001, s. 172.

du říšského protektora a jeho tiskový odbor v čele s Wolfgangem Wolframem von Wolmarem jako instituce řídící český protektorátní tisk dávaly však opakovaně najevo, že takový postup je nepřijatelný. Němci měli zájem na tom, aby úvodníky a komentáře v českém protektorátním tisku psali sami čeští novináři, pokud možno renomovaní. To se většinou nezdařilo, a proto se museli spokojit s těmi novináři, kteří k vytváření takových textů byli svolní, případně si opatřit ochotné „mozky a pera“ zvenčí.⁴¹

A právě to byl případ Františka J. Prokopa, jehož lze navzdory tříměsíčnímu pracovnímu záskoku v *Českém slovu* považovat za člověka, který do podniku Melantrich přišel z cizího prostředí. Prokopův zájem byl primárně utilitární, šlo mu o dlouhodobý zaměstnanecký poměr v Melantrichu, který si hodlal opatřit s pomocí německé protekce. „Ačkoliv nebyl nikým o to požadován, začal hned po svém příchodu psát komentáře a vlastní články, z nichž je patrné, že Prokop sledoval cíl zalíbiti se německým tiskovým činitelům a takto si zajistiti svoji jinak vratkou existenci v Melantrichu,“ stálo o tom v již citovaném poválečném trestním oznámení.⁴² Obžalovací spis vypracovaný národním prokurátorem pro Národní soud, před nímž se Prokop měl zodpovídat ze své protektorátní činnosti, toto hodnocení obsažené v trestním oznámení akceptoval a jako důkazy uváděl Prokopovy nevyžádané zahraničněpolitické komentáře uveřejněné v létě 1940 v *Českém slovu*.⁴³ To ale nebyl jediný prohršek: „Obviněný (Prokop – pozn. autora) se však nespokojil komentováním zahraniční situace, nýbrž psal i o vnitropolitických věcech.“ Jako vážný argument svědčící o Prokopově kolaborační aktivitě se v obžalovacím spise uvádí, „že dne 25. července 1940 (správně má být 28. července – pozn. autora), tedy v době, kdy jiní ještě neútočili na prezidenta republiky (Beneše – pozn. autora), ostře na něj zaútočil článkem ‘České loutky pana Churchilla’ a že své aktivistické články proti tehdejšímu zvyku podpisoval plným jménem“.⁴⁴

Poválečnému obvinění, že inkriminované články vznikly z jeho iniciativy, se Prokop bránil poukazem na to, že jejich produkce byla součástí jeho pracovních povinností, což ale odporovalo výpovědím jeho nadřízených a kolegů: „Svědék redaktor Pallauš ... vypověděl, že jako bezprostřední představený Prokopa nedával obviněnému žádné příkazy k psaní těchto článků. Naopak, Prokop se sám nabízel,

41 Viz PASÁK, T.: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*, s. 68 (viz pozn. 6).

42 NA, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.

43 Jednalo se o články Vyřadění Francie (25.6.1940), Roztržesená Anglie (26.6.1940), Vrchol anglické podlosti (5.7.1940), Čin v zájmu Evropy (18.8.1940), W.C. na kolenou (28.8.1940) a Nový triumf Osy (31.8.1940). (*Tamtéž*, TNS 9/47, k. 139, inv. č. 1717, obžalovací spis proti Janu Scheinostovi, Janu Vrbovi a Františku J. Prokopovi z 1.3.1947.)

44 *Tamtéž*.

že bude tyto články a komentáře psáti, což Pallauš samozřejmě nemohl zakázati. Ze svědectví redaktora Humplíka ... vysvítá, že způsob psaní Prokopa vzbudil všeobecný údiv v redakci, protože se o něm vědělo, že nikdy předtím se nevěnoval politické žurnalistice. (...) Redaktoři Českého slova Ledek a Hrnčíř, jakož i svědek inž. Horáček ... protokolárně prohlásili, že byli přesvědčeni, že Prokopovi šlo především o zlepšení vlastní situace. Jako jedinou možnou cestu k tomuto cíli považoval zřejmě Prokop upozorniti na sebe směřovatelné činitele německé skupiny TISK, což chtěl patrně docílit i tím, že proti tehdejšímu všeobecnému zvyku redaktorů, kteří byli donucováni psáti aktivistické články, podepsal některé články a komentáře plným jménem.⁴⁴⁵

Prokop si při poválečných výsleších před odpovědnými státními orgány obnoveného Československa uvědomoval, že charakter jeho textů z léta 1940 korespondoval s nastupujícím aktivismem,⁴⁶ a snažil se je vysvětlit různorodým způsobem, kromě zmíněné výmluvy na pracovní povinnosti také vlastní politickou naivitou, profesní nezkušeností, a dokonce i ohledem na tehdejší politiku Sovětského svazu: „Z hlediska novinářského byla to podle mého názoru běžná práce pro redaktora zahraničněpolitické rubriky. Já jsem si tehdy nemyslel, že konám něco mimořádně prospěšného pro říši, zejména když jsem měl možnost pozorovati, že v těchto intencích pracovaly všechny noviny. Co jsem tenkrát napsal, nebylo mým osobním přesvědčením. Psal jsem proto, že jsem k tomu byl určen. Jestliže jsem obsahově snad tlumočil retrospektivně vzato naivní názory, pak mně (sic) jistě mýlila tehdejší politická a válečná situace a také postoj sovětského Ruska, které tehdy ještě nebylo ve válečném stavu s Německem, uznávalo samostatné Slovensko. Podotýkám, že

45 *Tamtéž*, k. 136, inv. č. 1699, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.

46 Písemné prameny z fondu Národního soudu v Národním archivu užívají termín „aktivismus“ jako jisté synonymum pro kolaboraci jako takovou. Autor tohoto článku v duchu přístupu Tomáše Pasáka chápe aktivismus jako specifickou formu kolaborace, vyznačující se vskutku aktivním napomáháním okupantovi: „Pro aktivismus je charakteristická právě kombinace aktivního a kreativního momentu. Aktivisté vynalézavě hledali nástroje umožňující účinněji ovládat porobené, iniciativně vnikali do struktur obranných mechanismů okupovaných a zevnitř je narušovali, oslabovali a paralyzovali, zdokonalovali propagandistické prostředky, jež měly zasáhnout vůli ovládaných, ba dokonce se snažili předvídat, takříkajíc odezírat ze rtů, ještě nevyřčená přání okupantů. Horlivě nastolovali témata, jež mohla být v poli zájmu okupační moci, objevovali okupantům dotud uniknuvší ‘problémy’, načež je pilně vytěžovali, se znalostí domácího prostředí ukazovali na prvky latentně rezistentních postojů, na reliktů předokupačních poměrů, na ‘kaverny svobody’ v kontextu každodennosti, odhalovali aspekty, jež jsou nebo by se v budoucnu mohly stát překážkou co nejhladšího fungování okupačních pák a převodů, někteří se neváhali snížit až ke špiclovství a udavačství spočívajícímu v demaskování ‘nepohodlných’.“ (VEČEŘA, Pavel: Ošemetné Scylly a zrádné Charybdy protektorátních novinářů: K projevům pasivní rezistence a kolaborace na stránkách českých tištěných médií za německé okupace (1939–1945). In: *Mediální studia*, roč. 2, č. 3 (2007), s. 252–271, zde s. 268.)

jsem v roce 1940 nebyl rutinovaným novinářem, protože jsem se do té doby věnoval novinářské práci především z hlediska technického, takže jsem musel tehdy mítí dojem, že způsob novinářské práce na mně požadovaný odpovídá novému způsobu novinářské práce pro list v tehdejší době nezbytné, a měl jsem vždy dojem, že to musí být.⁴⁷

Přitéžoval mu zejména výše zmíněný článek „České loutky pana Churchilla“. Prokop se jej ve své výpovědi snažil prezentovat jako „slušný“ svou formou, ba dokonce tvrdil, že se jím chtěl „distancovati od ostatních novinářů, kteří již tenkrát hrubě napadli prezidenta republiky“,⁴⁸ přestože je článek vůči Edvardu Benešovi a jím reprezentovanému československému státnímu zřízení v londýnském exilu ostře útočný a sžíravě výsměšný. Jasně je to patrné z následujícího úryvku: „Politika je tak relativní věc, že se v ní mohou dělat boty všeho druhu. Mnoho jich náš lid zažil a mnoho jich shovívavě odpustil. Jednu věc si však nesmí politik dovolit: být směšný. Čím větší auditorium takové politické směšnosti, tím rychlejší cesta do politického hrobu. Tuto praktickou zkušenost jsme si znova vybavili v mysli před několika dny, když jsme se dověděli, že v Londýně se ‘právě ustavila nová československá vláda’ s pány Masarykem, Slávikem, Šrámkem, Nečasem, Feierabendem a jinými, a že tato ‘nová československá vláda’ konala už také svou ‘první schůzi za předsednictví prezidenta republiky pana Edvarda Beneše’. (...) Tato komedie, sehraná s českými emigranty takřka před okny říšské branné moci někde na londýnském nádraží mezi sbalenými kufry, dala by se odbýt posměchem, jak si za svoji grotesknost zaslouží. (...) V dnešní situaci Anglie je nepochopitelné, že se čeští emigranti za všechny kopance mohli propůjčiti k tak trapné a směšné úloze. Snad si tím zlepšili osobní poměry, ale vlastnímu národu svým směšným činem naprosto neposloužili! (...) Buďte si směšni, jak chcete, ale jakým právem urážíte skutečné politické vedení národa v Praze?“⁴⁹

Výsledkem Prokopových publicistických aktivit s poměrně výraznými kolaboračními rysy bylo, že se přes odpor vedení Melantrichu, jež se obávalo jeho aktivistického potenciálu, stal definitivně zaměstnancem bývalého národněsocialistického tiskového podniku, třebaže nikoli v Praze, jak by si přál, nýbrž v Ostravě. Jak k tomu došlo, se dovídáme z některých výpovědí učiněných po válce v souvislosti s připravovaným procesem proti Prokopovi před Národním soudem.

Podle Karla F. Zierise, po roce 1945 vysoce postaveného úředníka ministerstva informací, „před uplynutím 3měsíční lhůty přišel obz[alovaný] Prokop ke mně a říkal, že má býti z Melantricha propuštěn. Já na to odpověděl, že byl přijat na 3 měsíce a že jistě ing. Horáček mu to řekl. Prokop to popřel a řekl, že bude žádat Wolframa [von Wolmara], aby zařídil, aby v redakci zůstal. Někdo z Melantrichu,

47 NA, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 10.12.1946.

48 *Tamtéž*.

49 PROKOP, F. J.: České loutky pana Churchilla. In: *Nedělní České slovo* (28.7.1940), s. 1 n.

Wolfgang Wolfram von Wolmar (1910–1987) v uniformě SS-hauptsturmführera, do října 1943 jako vedoucí tiskového odboru kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora byl skutečným vládcem nad českým tiskem (foto z publikace Bořivoje Čelovského Strážce nové Evropy: Prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera. Šenov u Ostravy, Tilia 2002)

buď Horáček nebo Simonides, mi osobně sdělovali, že dostali příkaz z tiskového odboru, aby Prokopa jmenovali šéfredaktorem do Moravské Ostravy.⁵⁰ V prohlášení pro ministerstvo vnitra z 2. prosince 1946 popsal Zieris Prokopův postup ještě jasněji, když konstatoval, že Prokop „sám oznámil ve Svazu novinářů (správně má být Národním svazem novinářů – pozn. autora), že jedině na zákrok p. Wolframa v. Wolmara nebyl z ‘Českého slova’ propuštěn, a vytýkal to Svazu novinářů (viz výše – pozn. autora), že se o něho nestaral, a nebyti p. W. v. Wolmara, že by byl opět nezaměstnaný.“⁵¹ Kdy tento výrok Prokop pronesl, si ovšem již Zieris, jak uvedl ve své výpovědi před Národním soudem v roli svědka, nevzpomněl.⁵²

Do celé věci pak vnesly světlo především výpovědi Jaroslava Křemena,⁵³ jednoho z čelných novinářských kolaborantů a také člena pověstné „aktivistické sedmičky“, a bývalého generálního ředitele celého podniku Melantrich Jaroslava Šaldy. Jejich svědectví podrobně shrnuje trestní oznámení na Prokopa z 18. prosince 1946: „Z výpovědi dr. Křemena ... vysvítá, že vrchní ředitel Melantrichu (J. Šalda – pozn. autora) usiloval o odstranění Prokopa a že smlouva s ním neměla být prodloužena za žádných okolností. Tato snaha byla ... odůvodněna tím, že aktivistický ráz Prokopových článků vzbudil nelibost ředitelství, které se obávalo zesílení aktivistického charakteru denních listů Melantricha. Prokop se však proti propuštění vehementně bránil a docítil, že tiskový odbor předsednictva

50 NA, f. Národní soud, TNS 9/47 k. 140, inv. č. 1732, hlavní přelíčení – svědectví K. F. Zierise.

51 *Tamtéž*, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, prohlášení K. F. Zierise pro ministerstvo vnitra z 2.12.1946.

52 *Tamtéž*, k. 140, inv. č. 1732, hlavní přelíčení – svědectví K. F. Zierise.

53 Jaroslav Křemen v této době fakticky zastával funkci šéfredaktora melantrišského *Telegrafu* a souběžně i vedoucího politické redakce listu *A-Zet*, dalšího titulu tiskového koncernu Melantrich (viz BLODIGOVÁ, A. ad.: *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*, s. 70 n. – viz pozn. 27).

ministerské rady, směrodatný a bezprostřední dozorčí úřad ve věcech tiskových, dal vydavatelstvu příslušný pokyn k dalšímu zaměstnání Prokopa. Personální záležitosti v oboru tiskovém tehdy zpracovával zemřelý vrch[ní] odborový rada dr. Hofman. Nebylo proto lze zjistiti, jakým způsobem byl tiskový odbor k intervenci ve prospěch Prokopa donucen. Možno však pokládati za vyloučeno, že tiskový odbor, jmenovitě dr. Hofman, jehož protiríšská činnost byla příčinou jeho smrti, by jednal z vlastního popudu. Ačkoliv Prokop toto popírá, nutno míti za to, že Prokop se obrátil buď přímo na Wolmara nebo na Gregoryho, tehdejšího vedoucího kulturněpolitického oddělení úřadu tzv. říšského protektora. Tomu nasvědčuje též také okolnost, že Wolmar byv dr. Křemenem z příkazu generálního ředitele Melantricha Šaldy o důvodech propuštění Prokopa informován, se vyjádřil v tom smyslu, že žádal o opětné přijetí Prokopa z vyššího příkazu. Že šlo v daném případě o nařízení tiskového odboru inspirované Němci, jest zřejmo také z toho, že generální ředitel Šalda se všemožně proti tomu bránil, dokonce tento případ vzal za záminku nabídnouti svoji rezignaci, a posléze musel ustoupiti. Prokop byl tehdy takřkajíc tuctovým novinářem, a nebýt zvláštního zájmu Němců, nerozrostla [by se] otázka opětného přijetí Prokopa do takových rozměrů. (...) Ihned po příchodu do redakce Českého slova navázal Prokop přátelské styky s redaktorem Lažnovským a ostatními aktivistickými redaktory, dr. Vajtauerem a Bartošem, a není vyloučeno, že Prokop intervencí jednoho z nich docílil německý zákrok ve svůj prospěch.⁵⁴

Ostravské intermezzo

Na přelomu září a října 1940 se tedy Prokop ocitl v tehdejší Moravské Ostravě. V tamním *Českém slovu* působil nejprve jako politický redaktor, který *de facto* vede celou redakci, a od začátku roku 1941 jako šéfredaktor s měsíčním příjmem osm tisíc protektorátních korun.⁵⁵ I podle Prokopa bylo ostravské *České slovo* v této době v podstatě hlavičkovým listem mateřského deníku, který samostatnou zpravodajskou aktivitu vykonával pouze na lokální úrovni, zatímco ostatní zpravodajství a komentáře přicházely z pražského ústředí.⁵⁶

Záhy po svém příchodu do Moravské Ostravy začal Prokop charakter listu měnit. Nejenže sám psal kolaborantské články, ale nutil k tomu i své podřízené, kteří byli v pozici takzvaných nepolitických redaktorů. Podle jejich výpovědí⁵⁷ se přitom vůči nim choval „povýšeně a nešetřil výhrůžkami“.⁵⁸ V případě, že neuposlechli, Prokop

54 NA, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.

55 Viz *tamtéž*.

56 *Tamtéž*, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 10.12.1946.

57 Jednalo se o výpovědi Josefa Skoumala, Františka Bergmana, Karla Niessnera, Vratislava Bejčka, Zdeňka Dvořáčka, Jaroslava Fryčera a Jaroslava Veselého.

58 *Tamtéž*, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.

dokonce prý měnil vyznění jejich textů v proněmeckém smyslu. Ostravské *České slovo* se tak podle nich kvůli Prokopovi změnilo z deníku, který dosud odpovídal „aktivistickým záměrům jen v míře nejnужnější, v list s vyhraněným aktivistickým směrem“.⁵⁹

Prokop po válce popíral, že by podřízeným vyhrožoval, připouštěl ovšem, že na ně vykonával „přátelský“ nátlak, jehož cílem byla prý ochrana listu i jich samotných: „Po mém příchodu do Ostravy jsem se dostal do úředního styku se šéfem tamní německé vojenské cenzury. (...) Tento mne upozornil, že redakce *Českého slova* v Ostravě jest pozorována z mnoha stran a že má z hlediska německého špatnou pověst, přičemž poukázal na to, že již dva redaktori byli zatčeni nebo internováni. Vybídl mne v zájmu redakce, abych jednak sám byl opatrný, jednak abych varoval členy redakce. Tato výzva k opatrnosti se týkala různých německých složek Bezpečnostní služby. Toto upozornění bylo mně důvodem, abych přátelským způsobem upozornil redakci, že by bylo záhodno, kdyby každý ve svém oboru občas něco napsal, co by vyhovovalo příslušným tiskovým úřadům, jmenovitě odbočce Ústředí tiskové dozorcí služby. Redaktori vyhovovali a občas napsali takové články. Popírám, že bych byl výhrůžkami donucoval redaktory nebo že bych předělával tyto články ve smyslu Němcům příznivějším.“⁶⁰ I k dalším obviněním ze strany svých podřízených se Prokop stavěl odmítavě; patřilo k nim například tvrzení Josefa Skoumala, že mu bránil v odchodu z redakce, s jejíž novou orientací Skoumal nesouhlasil, nebo svědectví Zdeňka Dvořáčka, podle nějž v politické přednášce pro členy redakce ostouzel Sovětský svaz. Zvláště ostře Prokop odmítl, že by nabádal své kolegy k tomu, aby mu podávali zprávy o osobách vystupujících nepřátelsky vůči říši.⁶¹ Takové obvinění z denunciací pro něho mohlo mít už závažné následky.

Proměnu *Českého slova* v kolaboračním duchu Prokop nepopíral, vysvětloval ji však konkurenčním bojem ostravských denních listů a potažmo ekonomickým zájmem mateřského vydavatelství Melantrich. Podle něj „redaktori ostatních aktivistických listů vycházejících v Ostravě, popřípadě vůbec na Moravě, poukazovali na to, že ostravské *České slovo* není vlastně samostatným listem, poněvadž přetiskuje jen materiál pražské redakce. Jak mně bylo později redaktorem Lažnovským naznačeno, ohrožoval tento stav prosperitu vydavatelstva, a dokonce i samotnou redakci v Ostravě. Mám dojem, že tenkrát hlavně Kožíšek, šefredaktor Moravské orlice, měl obzvláštní zájem ... aby list byl zastaven a čtenářská obec převedena na Moravskou orlici. Mým odchodem do Ostravy mělo být členo tomuto nebezpečí, a to v té formě, že jsem materiál získaný na tiskových konferencích v Praze samostatně přepracovával pro ostravské *České slovo*.“⁶² Prokop ovšem přiznával, že žádné speciální směrnice od vedení firmy v této věci neobdržel.

59 *Tamtéž*.

60 *Tamtéž*, výpověď F. J. Prokopa z 10.12.1946.

61 *Tamtéž*.

62 *Tamtéž*.

Po válce se Prokop nemohl vyhnout ani otázkám po vlastní publicistické činnosti v ostravském *Českém slovu*. Hájil se obligátním způsobem řady kolaborantů, jejichž činnost oscilovala mezi proněmeckým konformismem a aktivismem.⁶³ Argumentoval, že psal pouze dle instrukcí, jež přicházely z center řídicích tisk, jak od orgánů protektorátních, tak především okupačních. Odvolával se přitom na pravidelné „tiskové konference“⁶⁴ konané v Praze pod záštitou tiskového odboru prezidia ministerské rady a tiskového odboru kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora a zdůrazňoval, že své články v tom směru „neobohatil“ žádnou původní myšlenkou. Smysl své novinářské činnosti vysvětloval zejména potřebou „býti prospěšný podniku, udržovati hladký chod redakce“ a zodpovídat za „existenci svých podřízených“.⁶⁵ Že by svou publicistickou činností negativně morálně-politicky ovlivňoval čtenáře, si nepřipouštěl: „Nepovažoval jsem za možné, že by mé články měly zhoubný vliv na národ,“ vypověděl 10. prosince 1946. „Ostatně jsem se domníval, že mé články zůstaly úplně bez vlivu na obyvatelstvo, a sám jsem se přesvědčoval o tom, že skoro nikdo nevěřil tomu, co se v novinách psalo, a soudil jsem takto podle sebe.“⁶⁶

Proces s generálem Eliášem

Ačkoliv Prokop nejspíše k 1. říjnu 1940 získal stálé zaměstnání v tiskovém podniku Melantrich, přesto zůstával nespokojen. Usiloval totiž o přesun z detašovaného pracoviště, tedy z redakce v Moravské Ostravě, do některé z redakcí Melantrichu v jeho domovské Praze, v níž měl i nadále trvalé bydliště společně s manželkou. V březnu 1941 měl snad být jmenován šéfredaktorem dalšího z melantrišských deníků, *A-Zet*, šéf tiskového odboru prezidia ministerské rady František Hofman,⁶⁷ jenž pak byl v květnu 1941 zatčen gestapem a o rok později umučen v koncentračním táboře Osvětim, tomu však stačil zabránit.⁶⁸

Prokop se svého cíle dočkal téměř přesně po ročním pracovním pobytu v Ostravě. Svůj odchod do Prahy vylíčil v zaprotokolované výpovědi z 12. prosince 1946:

63 Viz VEČEŘA, P.: Ošemetné Scylly a zrádné Charybdy protektorátních novinářů, s. 265–269 (viz pozn. 46).

64 Viz PASÁK, T.: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*, s. 53 n. (viz pozn. 6).

65 NA, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 10.12.1946.

66 *Tamtéž*.

67 František Hofman ve funkci vedoucího tiskového odboru prezidia ministerské rady zprostředkovával styk mezi protektorátní vládou a tiskem. Tiskový odbor zasílal jednotlivým redakcím písemné pokyny, jak postupovat při uveřejňování potřebných informací, na co klást důraz a čeho se naopak vyvarovat. Povinností jeho vedoucího bylo také organizovat tzv. tiskové konference, tedy schůzky, na nichž úředníci skupiny Tisk Úřadu říšského protektora a tiskového odboru instruovali české novináře protektorátních tištěných médií.

68 Viz *tamtéž*, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.

„Koncem září 1941 jsem se dozvěděl na obvyklé tiskové konferenci v Praze, že Lažnovský onemocněl záhadným způsobem a zároveň s ním redaktoři dr. Vajtauer, dr. Křemen, Krychtálek. Po ukončení této tiskové konference vzal mne na chodbě Wolmar stranou a nařídil mně, abych zůstal v Praze a převzal na přechodnou dobu vedení redakce pražského *Českého slova*. Poukázal jsem na to, že snad nejsem pro tento úkol dosti schopný, avšak Wolmar tuto námitku neuznal a opětně podotkl, že musím zůstat v redakci, až se vše vysvětlí. Měl zřejmě na mysli případ Lažnovského a tím zaviněný chaos v českém tisku.“⁶⁹ Na samém konci září 1941 tak před Prokopem vyvstal úkol řídit jak redakci ostravského *Českého slova*, tak redakci raního *Českého slova* v Praze.

V dané chvíli se František J. Prokop – téměř by se chtělo říci zásahem osudu – stal pro Němce řídicí český protektorátní tisk velmi důležitou osobou, neboť v nejvýznamnějším novinovém vydavatelství českých zemí, v Melantrichu, během takzvané chlebičkové aféry onemocněli tři klíčoví kolaborantští novináři – Karel Lažnovský, řídicí *České slovo*, Emanuel Vajtauer, šéfredaktor komerčně velmi úspěšného *Večerního Českého slova*, i Jaroslav Křemen, jenž vedl deník *A-Zet*, stojící poněkud ve stínu předchozích titulů. Prokop, který signalizoval ochotu ke spolupráci s okupanty již během svého přechodného zaměstnání v *Českém slově* v létě 1940 a svou kolaborační iniciativu potvrdil za svého ročního působení v Moravské Ostravě, se nyní jevil jako vhodný náhradník. Svou novou funkci začal vykonávat v přelomové době podzimu 1941, kdy se vlády nad Protektorátem Čechy a Morava ujal jako zastupující říšského protektora Reinhard Heydrich, jenž se okamžitě uvedl vyhlášením částečného stanového práva, zahajujícího represe takzvané první heydrichiády.⁷⁰

Prokop nastoupil do raního *Českého slova* téměř symbolicky na svátek sv. Václava, 28. září 1941, nejprve ovšem v pozici prozatímního šéfredaktora. Jedním z prvních úkolů, jimiž byl pověřen, bylo vypracovat reportáž z procesu s Aloisem Eliášem, právě zatčeným protektorátním premiérem. O Eliášově napojení na odbojovou činnost věděla příslušná okupační místa již více než rok, zasáhla však až tehdy, když to považovala za vhodné, v podstatě tváří v tvář možnosti Eliášovy rezignace, která by znamenala demonstraci protiněmeckého postoje.⁷¹ Eliáš byl

69 *Tamtéž*, výpověď F. J. Prokopa z 12.12.1946.

70 Civilní výjimečný stav byl vyhlášen 28.9.1941 v poledne v okresech pražského, brněnského, moravskoostravského, olomouckého, kladenského a královéhradeckého oberlandrátu, 1. října byl výjimečný stav rozšířen na politické okresy Hodonín, Uherské Hradiště a Uherský Brod (viz BRANDES, D.: *Češi pod německým protektorátem*, s. 251–254 – viz pozn. 11).

71 „...vhodný čas k jeho zatčení nastal podle Berlína i Prahy tehdy, když se SD dozvěděl, že Eliáš 'několik dní před svým zatčením' přijal vyslance prezidenta Beneše ... Bořka-Dohalského, který mu opět doručil pokyn, podle něhož neměl Eliáš spolupracovat s Německem, nýbrž při vhodné příležitosti odstoupit. Skutečnost, že Bořek-Dohalský byl zatčen a vypovídal o svých kontaktech s Eliášem a Háchou, vyplývá z Heydrichovy výzvy Háchovi, aby se k výpovědím Bořka-Dohalského vyjádřil.“ (*Tamtéž*, s. 256.)

Předseda protektorátní vlády generál Alois Eliáš (1890–1942) na oficiální fotografii (foto z publikace Bořivoje Čelovského Strážce nové Evropy)

zatčen 28. září 1941 a před soud postaven o několik dní později, 1. října 1941. Přípravě justičního aktu věnoval Heydrich velkou pozornost, neboť „sestavil v podstatě sám scénář procesu, upravil i Eliášovo prohlášení a vybral také aktéry soudu. Z politických důvodů proces neproběhl před stanným soudem, nýbrž před lidovým soudním dvorem, aby získal punc ‘regulérnosti’.⁷² Přelíčení za předsednictví proslulého Otto Georga Thieracka, prezidenta této soudní instituce, trvalo pouhé čtyři hodiny. Po jeho skončení byl Eliáš odsouzen k trestu smrti na základě obžaloby z kontaktů s odbojem, o nichž neinformoval okupační orgány.⁷³ Vykonání rozsudku však bylo odloženo, pod kulkami popravčí čtyř padl statečný generál až během druhé heydrichiády 19. června 1942.

Prokopovo angažmá v soukolí této pochmurné justiční frašky bylo samozřejmě pouze okrajové, mělo však svou logiku. Jistě je potvrzením důvěry, kterou šéf tiskového odboru kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora Wolfgang

72 GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. XVb, s. 49 (viz pozn. 7).

73 BRANDES, D.: *Češi pod německým protektorátem*, s. 256.

Wolfram von Wolmar choval k Prokopovi, stejně jako ke druhému vybranému reportérovi Karlu Wernerovi.⁷⁴ Určité okolnosti, za nichž se oba novináři procesu zúčastnili, však svědčí o improvizaci v přípravě na mediální zužitkování této události.

František Josef Prokop o pohnutém 1. říjnu 1941 o více než pět let později vypověděl: „Dva nebo tři dny po mém příchodu do redakce Českého slova byl jsem telefonicky v noci vyzván, abych se dostavil druhého dne v 8 hodin ráno do kanceláře Wolmara. Na dotaz, oč se jedná, bylo mi řečeno, že jde o úřední záležitost. Druhého dne ráno jsem se dostavil, jak mně bylo přikázáno, a byl jsem uveden do předsíně Wolmara, kde již čekal redaktor Werner z Poledního listu. Krátce poté jsme byli voláni k Wolmarovi, jenž byl v uniformě. Wolmar nám sdělil, že téhož dne ráno se má konati proces s inž. Eliášem a že redaktor Werner a já půjdeme s ním, protože si přeje, abychom byli přítomni jako zástupci českého tisku. Werner se dotazoval, zda se bude o tomto procesu referovati, načež Wolmar prohlásil, že nikoliv. Werner se pak ptal ještě, zda si může přesto dělati nějaké poznámky, což Wolmar povolil s poznámkou, aby to dělal opatrně a pod stolem. Odebrali jsme se pěšky do Pečkova paláce. Wolmar nás uvedl do bankovní haly, která byla zařízena jako soudní síň. Wolmar umístil nás v levém rohu haly u stolu, který byl skryt za sloupem. K nám se později přidal šéfredaktor časopisu Der Neue Tag Wannemacher. Krátce po našem příchodu byl přiveden inž. Eliáš a zahájen proces. Seděl jsem po celou dobu procesu u toho stolu a pozoroval jsem líčení, které působilo na mne hluboce tísnivě. Jelikož ovládám německy, mohl jsem sledovati celý průběh líčení. Poznámky jsem si však nedělal, protože jsem nepředpokládal, že se bude o tomto procesu referovat. Průběh procesu byl klidný a nedošlo k žádnému vzrušujícímu výstupu, pokud se pamatuji. Líčení skončilo v odpoledních hodinách. Asi o 5. hod. byla svolána tisková konference šéfredaktorů pražského denního tisku. Wolmar přečetl již připravenou úřední zprávu o průběhu procesu, ve které na konci bylo poznamenáno, že líčení se zúčastnili také dva členové českého tisku, kteří budou o tom podrobně referovat. Toto oznámení působilo na přítomné šéfredaktory drtivě, protože nikomu nebylo nic známo o tom, že Eliáš byl za tak krátkou dobu po svém zatčení postaven před soud. Já jsem byl pak překvapen tím, že jsem měl o tom referovati, ačkoliv předtím nám bylo řečeno, že se o tom referát nebude psát. Wolmar pak vyzval Wenera, aby ústně referoval šéfredaktorům o svém dojmu, což Werner učinil. Pak se obrátil Werner s touto výzvou na mne, načež jsem prohlásil, že nemám, co bych k tomu řekl.“⁷⁵

Z Prokopova líčení se zdá, že von Wolmar zpočátku, dokonce ještě ani během procesu, nepočítal s tím, že by čeští novináři přítomní hlavnímu líčení o něm psali reportáže ve svých listech. Je ale také možné, že se německý vládce nad protektorát-

74 Viz NA, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.

75 *Tamtéž*, výpověď F. J. Prokopa z 12.12.1946.

ním tiskem uchýlil k „nordické lsti“, která měla překazit, aby se vybraní čeští žurnalisté zpěčovali účastnit se procesu. Byl jistě rozdíl mezi pasivní účastí na přelíčení se souzeným protektorátním premiérem a víceméně aktivním koncipováním reportáže z takového soudního jednání. Chování opatrnějšího Prokopa, pohybujícího se na pomezí konformistické a aktivistické kolaborace, to jistě mohlo ovlivnit; horlivý Werner, který byl v podstatě ideovým kolaborantem, by takové zábrany nejspíš neměl.

Ze zaprotokolované výpovědi Karla Wenera z konce srpna 1946 vysvítají mnohé detaily, které dokreslují, ba mění obraz inscenované medializace Eliášova procesu. Wernerova výpověď tvoří poměrně rozsáhlý a podrobný korpus, mnohem obsažnější, než jak o celé věci referoval vyšetřovatelům Prokop, a obě výpovědi vybízejí ke konfrontaci. Předně Werner zpochybnil Prokopovo tvrzení, že si poznámky z procesu dělal tajně; podle Wenera si je mohl pořizovat otevřeně, byť z jeho slov není jasné, zda toho využil.⁷⁶ Prokopova verze zase vyznívá tak, že Werner si tyto poznámky dělal z vlastní iniciativy; netřeba snad zdůrazňovat, že tímto tvrzením se Prokop snažil zesílit dojem Wernerovy viny oproti své vlastní.

Podstatnější je, jaký záměr sledoval von Wolmar medializací soudního procesu s Eliášem, která vedle přínosu pro německou okupační politiku v sobě skrývala i potenciální nebezpečí. I o tom si lze udělat představu z Wernerova svědectví: „Po rozsudku odvedl Wolfram mě a kolegu Prokopa opět do své kanceláře do Beethovenovy ulice, kde si nás nejprve posadil a měl k nám obšírný výklad o tom, jak si přeje, aby byl referát o procesu zpracován. Zdůraznil, že mu záleží nejvíc na tom, aby Eliáš nebyl v referátu glorifikován. Toto slovo několikrát opakoval a výslovně se tázal: ‘Wissen Sie, was heisst es glorifizieren, verstehen Sie das Wort gut?’⁷⁷ Kromě toho záleželo mu velmi na tom, abychom v referátu zdůraznili konfrontaci Eliáše s Klapkou a to, jak tato konfrontace byla trapná. Žádal také, abychom vyzvedli Eliášovy majetkové poměry.⁷⁸ V kanceláři von Wolmara na tehdejší Beethovenově ulici pak Werner vypracoval o procesu s Eliášem referát, který byl okamžitě překládán do němčiny. O jeho případném otištění však podle Wernerových slov nejspíše nemohl směřodatně rozhodnout ani sám von Wolmar, nýbrž někdo z jeho nadřízených, možná Karl Alex von Gregory, šéf kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora.⁷⁹ Tato okolnost by mohla nasvědčovat verzi, že

76 Werner vypověděl: „Po levé straně za sloupy na poměrně nenápadném místě u velikého stolu bylo vykázáno místo Wolframovi a nám dvěma (Wernerovi a Prokopovi – pozn. autora). Seděli jsme u tohoto velikého stolu sami tři. Měli jsme s sebou papír a tužky a mohli jsme si dělat poznámky, které nebyly nijak kontrolovány. Pokud jsem stačil, tak jsem stenografoval (ovšem česky, překládaje rychle v duchu přednášené, poněvadž německý těsnopis neovládám).“ (*Tamtéž*, TNS 8/47, k. 122, inv. č. 1649, výpověď K. Wenera z 29.8.1946.)

77 „Víte, co to znamená glorifikovat, rozumíte tomu slovu dobře?“

78 *Tamtéž*.

79 Werner si na celou situaci vzpomínal detailně: „Wolfram mi neřekl ani slovo posudku o tomto referátě, z čehož jsem měl dojem, že o jeho otištění nemůže rozhodnouti on sám, nýbrž se ... patrně půjde poradit ještě na jiná vůdčí místa.“ (*Tamtéž*.)

příslušné německé okupační orgány skutečně s výraznější medializací Eliášova procesu váhaly a rozhodovaly se takřkajíc na poslední chvíli. Mluvil by pro to i fakt, že samotná příprava Eliášova procesu před Německým lidovým soudním dvorem probíhala hekticky a improvizovaně. Během procesu se také ještě neobjevila obvinění na Eliášovu adresu ohledně „chlebičkové aféry“.

Článek, který Werner vypracoval, byl podroben následným úpravám, z nichž lze dobře pochopit, jaká úskalí měla medializace Eliášova procesu z hlediska okupačních orgánů. Na druhý den po procesu, 2. října 1941, měl Werner navštívit von Wolmara, aby byl seznámen s těmito úpravami. Při výslechu tvrdil, že jeho text „byl podstatně seškrtán“, prý „na dobrou polovičku“. „Pokud si mohu po pěti letech vzpomenout, týkaly se škrty zejména pasáže o vojenském spiknutí gen[erála] Bílého, o tajných vysílačkách, o organizaci důstojnických štábů a o účasti Sokola. Wolfram mi tyto škrty odůvodnil tím, že jde prý o choulostivé vojenské věci, že musíme uvážit, že se naše noviny dostanou oklikami do rukou nepřítele, a že nesmíme poskytovat takto nepříteli důležité informace, které by mu mohly prospěti. Kromě toho týkaly se škrty do jisté míry Eliášova postoje. Vzpomínám si například, že jsem na jednom místě uvedl, že Eliáš se choval statečně, což mi Wolfram zvláště vytkl, a slovo statečně bylo nahrazeno slovem klidně. Také byla škrtnuta slova, že Eliáš přijal rozsudek ‘jako voják’. Škrtnuty byly také podrobnosti o tom, že Feierabend a Nečas byli provedeni přes slovenskou hranici v lokomotivě jako topiči, což mi Wolfram odůvodnil tím, že by se tím dával návod jiným uprchlíkům, jak to mají udělat. Když jsem chtěl slovo ‘statečně’ nahradit slovy ‘s důstojným klidem a postojem vojáka’, opakoval mi Wolfram opět: ‘Verstehen Sie, was heisst es glorifizieren?’ Podrobnosti konfrontace s Klapkou byly poněkud proškrtány, tak aby konfrontace vypadala ještě trapněji, než jak jsem to původně napsal. Eliášova obhajoba, že jako Čech nemohl udávat Čechy, byla zmírněna.“⁸⁰

Z obšírného Wernerova výkladu vcelku zřetelně plyne, že von Wolmar měl zájem především zamezit tomu, aby se na veřejnost dostaly jakékoli podrobnosti o odbojové činnosti v protektorátu. Noviny vycházející pod nacistickou egidou nesměly nejen sloužit jako návod k ilegální činnosti, ale ani být důležitým informačním zdrojem o aktivní rezistenci. Souborný přehled pokynů pro „tiskovou přehlídku“ neboli cenzuru, který byl pro veškerý protektorátní tisk závazný od 17. září 1939 jako instruktážní materiál tiskového odboru prezidia ministerské rady, k tomu v osmé kapitole, nazvané „Vnitřní věci Protektorátu“, říká jasně: „Potlačujte všechny zprávy o jakýchkoliv ilegálních akcích (tajné schůze, letáky atd.).“⁸¹

Von Wolmar měl v souvislosti s Eliášovým procesem obavu také z toho, aby prezentace obhajoby, a především chování souzeného protektorátního premiéra nevyzněly spíše v Eliášův prospěch. V tomto smyslu bylo jeho cílem hlavně snížit

80 *Tamtéž*.

81 *Tamtéž*, TNS 6/47, k. 117, inv. č. 1622, Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku platných ode dne 17. září 1939, s. 15.

důstojnost a pohanět čest k smrti odsouzeného vojáka a státníka, pošpinit jeho odkaz, zabránit tomu, aby se pro Čechy v protektorátu stal hrdinou. Ve Wernerově výpovědi bylo již naznačeno, jakými prostředky toho chtěl dosáhnout.

Stanovený cíl samozřejmě kladl nároky na „loajalitu“ vybraných kolaborantů. U Karla Wenera, osvědčeného předválečného profašistického radikála z *Poledního listu* a upřímného stoupence ideové kolaborace za protektorátu, který byl jedním z předních žurnalistických aktivistů, se von Wolmar neměl čeho obávat. Na něj ostatně spoléhal především; byl to on, kdo vypracoval klíčový referát ze soudního procesu a kdo vystupoval aktivně na „tiskové konferenci“ pro šéfredaktory protektorátního tisku. Prokop stál vedle něj, jak se zdá, spíše ve stínu jako jakýsi reprezentant „chlebičkovou aférou“ tak „postiženého“ podniku Melantrich.⁸² Ovšem i on sepsal svou verzi referátu o soudním procesu s Eliášem, byť prý s jistými von Wolmarovými výhradami: „Referát jsem začal koncipovat, pokud se pamatuji, téhož dne. Pokud se pamatuji, obdržel jsem snad druhého dne směrnic od Wolmara, pokud se týče komentování referátu. Víím, že Wolmar si vyhradil osobně cenzuru referátu. Asi druhého října 1941 v dopoledních hodinách jsem mu předložil rukopis, načež jsem byl odpoledne opět volán k němu. Wolmar začal přede mnou článek číst a probírat, přičemž prováděl škrty a vsuvky. Jelikož jsem nepřipojil komentář k referátu a Wolmar chtěl, aby komentář byl současně otištěn s referátem, vrátil jsem se do redakce, abych napsal vyžádaný komentář. Poté jsem se vrátil k Wolmarovi, který označil komentář za ‘ubřečený’, vyškrtl podstatnou druhou část komentáře a diktoval mně pasáže, které tam chtěl mít. Wolmar mi též nařídil, abych podepsal též komentář, protože zjistil z rukopisu, že jsem podepsal jen referát. Poukázal jsem na to, že komentář nepochází úplně z mého pera a že tudíž nemohu komentář podepsati. Wolmar trval na tom.“⁸³

Výsledkem účasti obou protektorátních novinářů, Wenera a Prokopa, na procesu s Eliášem byly články, které měly po náležitě „mediální masáži“ ze strany von Wolmara zprostředkovat českému čtenáři průběh i atmosféru soudního přelíčení. Karel Werner byl autorem reportáže nazvané „Soud nad Eliášem“⁸⁴ a úvodníkového dovětku „Eliášovo osudové ‘kdyby’“,⁸⁵ které se objevily 4. října 1941 v *Poledním listu*. Z pera Františka J. Prokopa pocházel text „Přelíčení proti Aloisu Eliášovi“, jenž vyšel téhož dne jak v pražském,⁸⁶ tak v moravskoostravském⁸⁷ vydání *Českého*

82 Prokop tuto verzi ve své výpovědi naznačoval, když řekl: „Nevím, proč si Wolmar vybral právě mne, soudím však, že se takto stalo proto, protože ostatní šéfredaktoři Melantricha byli tenkrát nemocní, a to v souvislosti s aférou Lažnovského.“ (*Tamtéž*, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 12.12.1946.)

83 *Tamtéž*.

84 WERNER, Karel: Soud nad Eliášem. In: *Polední list* (4.10.1941), s. 1.

85 TÝŽ: Eliášovo osudové „kdyby“. In: *Tamtéž*, s. 1 n.

86 PROKOP, František Josef: Přelíčení proti Aloisu Eliášovi. In: *České slovo* (4.10.1941), pražské vydání, s. 1–3.

87 TÝŽ: Přelíčení proti Aloisu Eliášovi. In: *České slovo* (4.10.1941), ostravské vydání, s. 1 n.

slova; nadto byla Prokopova reportáž, údajně z iniciativy Václava Crhy, šéfredaktora *Národní politiky*,⁸⁸ pod poněkud korektněji znějícím titulkem „Ing. A. Eliáš před německým lidovým soudem“ přetištěna ve stejný den i v tomto deníku,⁸⁹ veledůležitým díky svému vysokému nákladu.

Srovnáním obou opusů, Wernerova a Prokopova, lze dojít k celkem zřetelnému poznatku, že obě reportáže jsou takřkajíc odlity z téhož kadlubu. Nic na tom nemění jisté stylistické rozdíly, odrážející na jedné straně určitou Wernerovu přímočarost, schopnost zkratky i věcnou preciznost stejně jako umění vypíchnout klíčové momenty procesu, na straně druhé pak Prokopův talent téměř beletristicky vystihnout prostředí procesu, někdy ovšem za cenu zbytečné mnohomluvnosti. Oba reportéři pečlivě „zhodnotili“ Eliášovo hmotné postavení,⁹⁰ jak to požadoval von Wolmar. Rovněž okatě zdůraznili „trapnost“ konfrontace mezi souzeným protektorátním expremiérem a bývalým pražským primátorem Otakarem Klapkou,⁹¹ který prý při procesu tvrdil, že byl k odbojové činnosti „sveden“ právě generálem Eliášem; spor přitom běžel zejména o dispoziční vztah k takzvanému Kinkalovu fondu, který byl zřízen na pražském magistrátu s cílem podporovat rodiny emigrantů a proskribovaných osob v protektorátu.⁹²

88 Viz NA, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 12.12.1946.

89 PROKOP František Josef: Ing. A. Eliáš před německým lidovým soudem. In: *Národní politika* (4.10.1941), s. 3.

90 Prokop popsal ve své reportáži výši Eliášova majetku takto: „Předseda senátu se vyptává velmi podrobně také na majetkové poměry. Eliáš udává, že měl jako předseda vlády měsíčního platu asi 20.000 K a kromě toho generálskou penzi 6000 K měsíčně. Má v Praze dům v ceně jednoho milionu a také asi za jeden milion korun různých akcií. Předseda senátu se táže na výši hotových peněz. Eliáš odpovídá, že to je maličkost. Předseda chce vědět přesnou částku. Eliáš na to sděluje, že na bankovním účtu má asi 40.000 K. V klidném a mírném tónu, ve kterém se celý tento výslech děje, poznamenává předseda senátu, že tato částka není maličkostí, že to pro jiného občana je celé jmění. Obžalovaný bývalý předseda vlády dále doznává, že tento celý majetek je z polovice vlastnictvím jeho manželky, a dále vypovídá, že jako předseda vlády měl k dispozici nevyúčtovatelný fond ve výši sedmi milionů korun.“ (PROKOP, F. J.: Přelíčení proti Aloisu Eliášovi.)

Werner vylíčil Eliášovy hmotné poměry ještě detailněji: „O stavu svého jmění vypověděl obžalovaný, že jeho příjem jako předsedy vlády činil 20.000 K měsíčně, vedle toho že pobíral generálskou penzi ve výši 6000 K, vlastní dům v Praze v ceně asi 1.000.000 K, různé akcie v ceně asi 1.000.000 korun a na bankovním kontě maličkost 40.000 K. (K slovu 'maličkost' podotkl předseda soudu, že pro mnohého občana snad by to byla dost velká částka.) Vyjmenované jmění patří obžalovanému z poloviny. Majitelkou druhé poloviny je jeho manželka. Ing. Eliáš je ženat, děti nemá. Kromě soukromého jmění měl ing. Eliáš k ruce dispoziční fond ve výši 7.000.000 K ročně. Popírá obvinění, že by z tohoto fondu financoval ilegální akce. Šlo prý vesměs o sociální případy. Doklady o vydání se vždy na konci roku ničily.“ (WERNER, K.: Soud nad Eliášem.)

91 O Klapkově podílu na odboji i jeho procesu, který se konal před Německým lidovým soudním dvorem 2.10.1941, viz PASÁK, T.: Generál Alois Eliáš a odboj, s. 32–34 (viz pozn. 13).

92 Pražský primátor Otakar Klapka se zasloužil především o financování odbojové činnosti. Dohodou s finančním referentem magistrátu Antonínem Kinkalem vznikl 2.9.1939 dispoziční fond

V souvislosti s touto záležitostí je nutno konstatovat, že do jisté míry zákeřněji konstruoval svůj obraz Aloise Eliáše před Německým lidovým soudním dvorem Prokop. V jeho reportáži byla konfrontace mezi Eliášem a Klapkou popsána podrobněji a zřetelně vyznívala v Eliášův neprospěch: „Jeho (Klapkova – pozn. autora) konfrontace s obžalovaným (Eliášem – pozn. autora) byla již živější, ale díky opravdu taktnímu vedení přelíčení ze strany předsedy senátu (Thieracka – pozn. autora) nerozvinula se v ještě trapnější obraz, zejména pro českého diváka tohoto procesu. Svědek dr. Klapka řekl před německým soudem do očí obžalovanému býval. předsedovi vlády Eliášovi, že on nejen věděl o tomto fondu, ale že přímo jemu, Klapkovi, dal příkaz k jeho zřízení, že ho vybídl k ilegální činnosti proti Říši a pobízel k organizování a šíření šeptané propagandy. On, dr. Klapka, když převzal úřad pražského primátora, chtěl prý čestně plnit svou povinnost k Říši, ale jen ustavičným naléháním obžalovaného Eliáše dal se strhnouti k protiríšské činnosti. O výplatách ze zmíněného již dvoumilionového fondu řekl svědek Klapka, že byl uložen na zvláštní vkladní knížce, kterou disponoval bývalý finanční referent obce pražské Kinkal. Popřel, že by z tohoto fondu byli podporováni příslušníci rodin uprchlíků. Obžalovaný bývalý předseda Eliáš tváří v tvář svědku Klapkovi opětovně popřel jeho svědectví. Poté svědek Klapka znovu opakoval své tvrzení a přidal, že jakýsi Wenig ... mu říkal, že Eliáš jest hlavou ilegální vojenské organizace na území Protektorátu. Obžalovaný inž. Eliáš znovu popřel Klapkova tvrzení. Oba tyto čeští lidé dívali se přitom na sebe tak nepěkně, že to působilo odpudivě.“⁹³

Karel Werner stejnou situaci popsal poněkud zdrženlivěji, byť i on samozřejmě zdůraznil požadovanou „trapnost“ konfrontace: „Nejdramatičtějším okamžikem přelíčení bylo svědectví býv. nár[odně] soc[ialistického] poslance a pražského primátora dr. Otto (správně Otakara – pozn. autora) Klapky. Dr. Klapka zřídil z obecních peněz dvoumilionový tajný fond, který dal uložit na knížku v záložně na jméno finančního referenta Kinkala. Z tohoto fondu byly pod sociální záminkou podporovány rodiny osob, které prchly za hranice, aby se připojily k Benešově

obnášející dva miliony korun, které pocházely z hlavní pokladny magistrátu, přičemž fond měl spravovat právě Kinkal. Z prostředků byly financovány některé odbojové skupiny, jako např. skupina redaktora Jošta z *Národních listů*, zčásti také Politické ústředí a další. Peníze rovněž přicházely ve formě sociální výpomoci rodinám pronásledovaných nebo těch, kteří v cizině bojovali proti říši. Tomáš Pasák zhodnotil míru a charakter Klapkovy odbojové angažovanosti takto: „...byl zapojen do našeho demokratického, národně občanského domácího odboje. Spolupracoval především s Obranou národa a pak s Politickým ústředím. Byl v úzkém kontaktu s ministerským předsedou gen. Eliášem a J. Nestávelem a tato trojice vtiskla demokratickému odboji na pražské radnici v letech 1939–1940 výrazný profil. Scházeli se na konspirativních poradách a dohadovali se na nich na formách odporu proti okupantům a na spolupráci s vojenským odbojem.“ (PASÁK, T.: *Zápasy primátora JUDr. O. Klapky*, s. 23 n. – viz pozn. 16).

93 PROKOP, F. J.: Přelíčení proti Aloisu Eliášovi. In: *České slovo*, pražské vydání, s. 3.

londýnskému odporu, nebo rodin osob, které byly německými úřady zatčeny. Ale kromě toho poskytovaly se také peníze k útěku. Osoby, které chtěly uprchnouti za hranice, aby tam pracovaly proti Německé říši, dostaly jednak na cestu a jednak měly jistotu, že o jejich rodiny zde doma je postaráno. Klapka ovšem prohlásil, že nevěděl o tom, že se z fondu vyplácí také podpora na útěk do ciziny, to všechno že dělali Kinkal a Jošt. Předseda senátu (Thierack – pozn. autora) připomněl pak Klapkovi: Vy přece, když tu byl Vůdce, jste mu slíbil nejloajálnější podporu hlavního města Prahy. To Klapka potvrdil a pravil, že měl tenkrát opravdu nejlepší vůli konat svědomitě svou povinnost, pracovat loajálně s německými úřady a usilovat o dorozumění s německým národem. – Z této cesty byl však sveden předsedou vlády ing. Eliášem, který se jej vytrvale snažil přesvědčovat, že současný stav Protektorátu je jen přechodný a že stejně brzy opět dojde ke znovuzřízení samostatného českého státu. Teprve na Eliášovo přemlouvání se Klapka dal strhnout k ilegální činnosti. Ing. Eliáš toto Klapkovo tvrzení popřel, ale dr. Klapka setrval na svém.

Chvilí stáli tu tito dva muži nenávislně proti sobě jako nepřátelé na život a na smrt. A lze jen děkovati rozšafnému, klidnému a věčnému řízení pře ze strany předsedy soudu, že nedošlo k živější scéně. Klapkovým svědectvím zhroutila se pak celá konstrukce Eliášovy obhajoby.⁹⁴

Byl to také Prokop, kdo – narozdíl od vyhlášeného aktivisty Wernera – přidal ve své reportáži doušku, která na mravní profil ministerského předsedy vrhala nepříznivé světlo. Podle něj po Klapkově odchodu z místnosti, v níž proces probíhal, Eliáš na jeho adresu poznamenal, „že Klapka je starý politický rutinér, kdežto on byl

Přední kolaborantský novinář Karel Werner (1906–1947) při projevu na ceremonii přejmenování Rašínova nábřeží na Karl Lažnovský Ufer 13. května 1942. Werner byl za protektorátu šéfredaktorem Poledního listu a Večerního Českého slova, po válce byl odsouzen k trestu smrti a 22. dubna 1947 popraven (foto z publikace Bořivoje Čelovského Strážce nové Evropy)

94 WERNER, K.: Soud nad Eliášem, s. 1.

dvacet let jenom vojákem a nevyznal se dobře v lidech tohoto druhu“.⁹⁵ Nato prý předseda senátu Thierack⁹⁶ Eliáše ponížil svou replikou: „Jestliže jste byl ve svém dřívějším životě vojákem, tak jste musil jako voják vědět, že zpravodajská služba Schmoranzova během války je špionáží ve prospěch nepřítele Říše. Měl jste jako voják jednat a ihned zakročit. Pročpak jste v tomto případě vojensky nejednal?“ V Prokopově podání pak „inž. Eliáš opětovně jen pokrčil rameny a mlčel“.⁹⁷ Proč se jinak opatrnější Prokop uchýlil k takovému postupu, zůstává nejasné. Pravděpodobně to bylo z více důvodů, mezi nimiž horlivost začátečníka, který se náhle ocitl v „záři reflektorů“, sehrála svou roli.

Součástí obou reportáží je také sporné prohlášení, které obžalovaný generál Eliáš přečetl v závěru procesu,⁹⁸ stejně jako zhodnocení celého soudu, jímž oba reportéři sdělovali českému publiku svůj výsledný dojem z justičního „theatrum“, jehož byli právě svědky. Ve Wernerově podání je odsouzený protektorátní expremiér klíčovým viníkem, který strhl primátora i úředníky magistrátu do záhuby, a jeho osobnost je s opovržením odsouzena: „Na křesle předsedy vlády nesmí sedět obojživelník, který chce opatrně proplout všemi proudy, protože kalkuluje, aby to měl jednou dobré, ať to dopadne tak nebo tak. Na křeslo předsedy vlády v těžké dějinné době patří silný a statečný chlap, který umí vládnout a pevně vést svůj národ. A pevnou rukou jej pak také ochránit před každým nebezpečím. Eliáš nedovedl zachránit svůj národ před dnešními důsledky. Byl to slaboch, který neuměl vládnout.“⁹⁹ Celý článek pak končí tvrdým útokem proti exilové reprezentaci jak londýnské, tak moskevské.

Prokop ve svém článku Eliáše pasuje na muže „dvojí hry“, který prohrál, a s ním i jeho stoupenci. S poráženeckou malověrností, legitimizovanou zneužitím „mnichovského traumatu“, přitom odmítá i jen pouhé snění o změně státoprávního postavení českého národa v německé Evropě: „...uplatňovat bláhovým násilím starou orientaci nemá vůbec smyslu, poněvadž je to nelogičnost vzhledem k tomu, k čemu jsme se přece před třemi roky za souhlasu a přímého rozkazu naší generality a bývalého prezidenta sami dobrovolně rozhodli. Tehdy před třemi roky dva miliony po zuby ozbrojených českých mužů leželo v zákopech. Za nimi bylo silné lelectvo, tanky, děla a jeden z největších arzenálů v Evropě. A tehdy takto vyzbro-

95 PROKOP F. J.: Přelíčení proti Aloisu Eliášovi. In: *České slovo*, pražské vydání, s. 3.

96 K Thierackovi byl Prokop servilní, zvláště zdůrazňoval jeho „zdvořilost“ vůči obžalovanému Eliášovi (patrně proto, aby tak posílil dojem „korektnosti“ procesu). Tohoto rysu si ve svých pamětech povšiml již novinář Vojtěch Dolejší: „Prozatímně ustanovený šéfredaktor Českého slova Prokop napsal o procesu obsáhlou reportáž, ve které vylíčil, jak nacistický předseda soudu, mnohonásobný vrah dr. Thierack byl vůči Eliášovi ‘zdvořilý’ a ‘ohleduplný’.“ (DOLEJŠÍ, Vojtěch: *Noviny a novináři: Z poznámek a vzpomínek*. Praha, Nakladatelství politické literatury 1963, s. 409.)

97 PROKOP F. J.: Přelíčení proti Aloisu Eliášovi. In: *České slovo*, pražské vydání, s. 3.

98 PASÁK, T.: Generál Alois Eliáš a odboj, s. 30–32 (viz pozn. 13).

99 WERNER, K.: Eliášovo osudové „kdyby“, s. 2.

jení a připravení dostali jsme najednou rozkaz vrátit se domů a nic násilného proti německému národu nepodnikat, poněvadž to bylo bezúčelné. Ten rozkaz podepsal pan dr. Beneš. Co nyní, nepatrní v tomto obrovském zápolení, maličtí a slaboučcí, chceme s holýma rukama dělat? Nevidíte v tomto krátkém pohledu zpět celou tu zbytečnost toho, co právě s hlubokým smutkem prožíváme? Nejsou ti, kdož toto našemu drahému národu nedovedou po chlapsku říci, jeho velikými škůdci?“¹⁰⁰

Šéfredaktorem do hořkého konce

Pro Františka Josefa Prokopa znamenala účast na přelíčení s generálem Aloisem Eliášem před Německým lidovým soudním dvorem patrně vrchol jeho neblahé novinářské kariéry. Zároveň však také výrazné zatížení do budoucna, jak měl seznat o více než pět let později před jinou soudní instancí – Národním soudem.

Prokopova žurnalistická kariéra však prvním říjnovým dnem roku 1941 nekončila. Právě naopak, po smrti Karla Lažnovského se mu dostalo za soustavnou kolaborantskou činnost v Moravské Ostravě a patrně také za účinkování v Eliášově procesu „odměny“ v podobě šéfredaktorství *Českého slova*,¹⁰¹ jež vedl až do posledního dubnového dne roku 1943. V pražské redakci klíčového raníku melantrišského podniku si počínal podobným způsobem jako v jeho ostravské pobočce. I zde aktivně publikoval kolaborantské články a vykonával nátlak na své podřízené¹⁰² – s některými se proto dostal do ostrého konfliktu¹⁰³ – aby ve svých člancích co nejhrošivěji uplatňovali přání nacistických „vládců“ nad českým protektorátním tiskem. S nimi naopak udržoval dobré, zpočátku snad i přátelské vztahy.¹⁰⁴

Jaké bylo Prokopovo skutečné smýšlení, nakolik byl opravdu přesvědčeným kolaborantem, je sporné. Někteří z kolegů jej hodnotili jako ideového kolaboranta, jiní v něm spíše viděli opatrnického oportunistu, který se pouze přizpůsobuje situaci.

100 PROKOP, F. J.: Přelíčení proti Aloisu Eliášovi. In: *České slovo*, pražské vydání, s. 3.

101 Jako šéfredaktor *Českého slova* pobíral Prokop měsíčně deset tisíc protektorátních korun; tedy polovinu toho, co premiér Eliáš, skandalizovaný za své majetkové poměry a údajně vysoký plat.

102 NA, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 140, inv. č. 1732, hlavní přelíčení – svědectví A. Houdka.

103 Jednalo se o redaktory Stanislava Koláčka a Františka Švehlu. Oba novináři byli Prokopem šikanováni za „protiněmecké stanovisko“, načež dostali výpověď. Koláček před Národním soudem prohlásil, že „obžalovaného Prokopa ... se bál více než Lažnovského, ačkoliv ... s Lažnovským měl rovněž konflikty“. (*Tamtéž*, hlavní přelíčení – svědectví S. Koláčka.)

104 Obžalovací spis hodnotil Prokopovo počínání v redakci jednoznačně: „...nutil redaktory do psaní, vyhrožoval nejhrošivšími důsledky, nebudou-li jeho směrnice dodržovány, nařizoval, co psát, škrtal, upravoval, upozorňoval, že odejít z redakce by bylo projevem protiněmeckého postoje, a tedy trestné. Také zde zavedl redakční schůzky, na nichž zdůrazňoval aktivistické stanovisko, zejména se i zde několikrát vyjádřil, že je přesvědčen, že Německo válku vyhraje.“ (*Tamtéž*, TNS 9/47, k. 139, inv. č. 1717, obžalovací spis proti Janu Scheinostovi, Janu Vrbovi a Františku J. Prokopovi z 1.3.1947.)

Například redaktor Antonín Houdek před Národním soudem tvrdil, že Prokop „neodůvodňoval, proč chce, aby se psalo aktivisticky. My všichni v redakci jsme byli přesvědčeni, že Prokop je aktivistou z přesvědčení. Není mi známo, že by někdy před někým řekl něco, z čeho by se dalo soudit, že jeho aktivismus neodpovídá jeho vnitřnímu přesvědčení.“¹⁰⁵ Jiný pohled na Prokopovo působení v *Českém slovu* poskytl redaktor Josef Danda, který však byl po válce potrestán za kolaboraci Mimořádným lidovým soudem v Praze, a měl tedy k Prokopovi spíše blízko. Podle jeho výpovědi před Národním soudem „Prokop říkal, že Němci na něm to a to chtějí a že to musíme dělat. Nemohu dnes říci, že by obž[alovaný] Prokop mé články měnil, aby byly psány více aktivisticky. (...) Prokop mne nenutil k psaní aktivistických článků a také jsem neměl obavu před ním otevřeně mluvit.“¹⁰⁶ Ať tak či tak, postupem doby Prokopova kolaborační aktivita v *Českém slovu* zřejmě poněkud opadala.¹⁰⁷

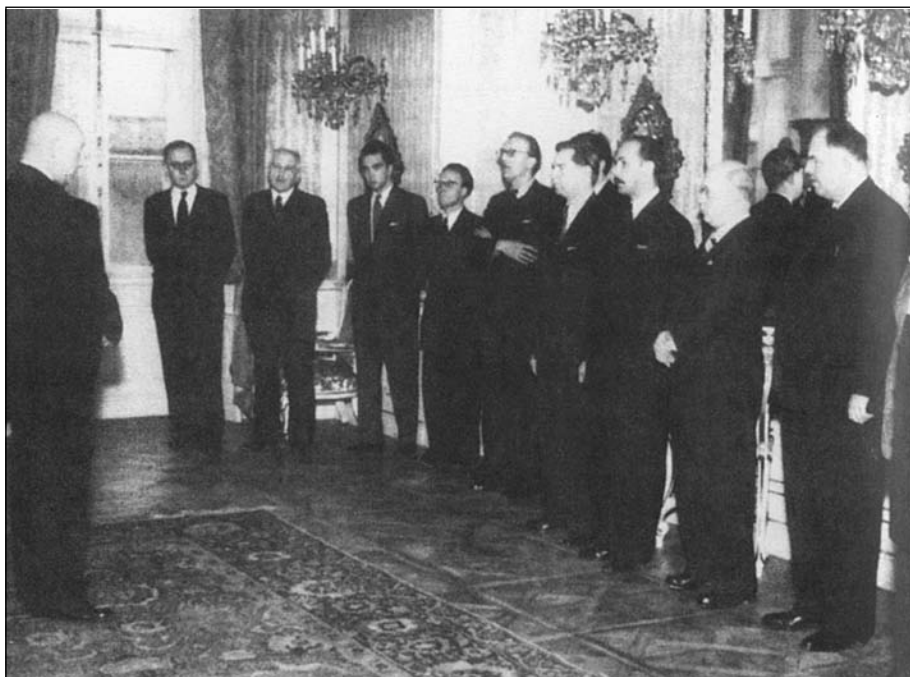
I Prokopa se pak týkala rotace šéfredaktorů pražských listů k 1. květnu 1943 z nařízení Wolfganga Wolmara von Wolmara, který tímto krokem zamýšlel rozbít zavedené vztahy mezi nadřízenými a podřízenými v redakcích pražských denních listů. Narušení těchto vytvořených vazeb usnadnilo tiskovému odboru kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora kontrolu nad protektorátním tiskem v situaci, kdy ochota ke kolaboraci začala u mnohých novinářských prominentů pod dojmem německého neúspěchu u Stalingradu slábnout. Prokop měl být v rámci této „rotace kádrů“ pravděpodobně odsunut z Prahy a přejít jako vedoucí redaktor do *Moravského slova* v Brně, čemuž se bránil s ohledem na zdravotní stav své ženy. Nakonec ve své snaze uspěl díky intervenci přímo u von Wolmara. Ve své výpovědi z 13. prosince 1946 popsal onu situaci takto: „U příležitosti jedné tiskové konference ... obrátil jsem se před zahájením schůze na Wolmara s prosbou, aby mě zprostil novinářského povolání, přičemž jsem poukázal na to, že jsem patrně ztratil jeho důvěru. Současně jsem uvedl, že bych vzhledem k špatnému zdravotnímu stavu své ženy nerad opustil Prahu. Wolmar moji žádost velmi brzkým způsobem odmítl s tím, že to není možné s ohledem na ostatní. Pak se mě ptal, jakého jsem náboženství. Při konferenci jsem se pak dozvěděl, že jsem byl jmenován šéfredaktorem *Lidových listů* v Praze.“¹⁰⁸ V tomto katolicky orientovaném deníku Prokop

105 *Tamtéž*, TNS 9/47, k. 140, inv. č. 1732, hlavní přelíčení – svědectví A. Houdka.

106 *Tamtéž*, hlavní přelíčení – svědectví J. Dandy.

107 Redaktor *Českého slova* Alois Humplík před Národním soudem mj. dosvědčil: „Když k nám přišel Prokop (tedy k 1.10.1941 – pozn. autora), ze začátku byl autoritářský a měli jsme dojem, že hodně píše aktivisticky proto, aby byl jmenován definitivně. (...) Před svým odchodem byl v osobním styku mírnějším, ovšem ve vymáhání aktivistických článků zůstal stejný. Obžalovaný neřekl přímo, že měl obavu, co se stane s aktivist[ickými] redaktory, kdyby Němci prohráli, ovšem v redakci jsme měli dojem, že takové obavy má.“ (*Tamtéž*, hlavní přelíčení – svědectví A. Humplíka.)

108 *Tamtéž*, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 13.12.1946.

Pravidelný nástup šéfredaktorů českého tisku na poradě u ministra Emanuela Moravce (foto z publikace Bořivoje Čelovského Strážce nové Evropy)

nahradil Jana Scheinosta, který byl nucen přejít do *Národní politiky*;¹⁰⁹ původně tu měl být jeho nástupcem dlouholetý redaktor tohoto kdysi lidoveckého deníku Josef Doležal.

Jak návrh na eventuální odsunutí Prokopa z vlivného *Českého slova* do – v tomto srovnání – druhořadé brněnské redakce, tak jeho přemístění do komerčně i žurnalisticky málo úspěšných *Lidových listů* by svědčily spíše o tom, že nacisté si Prokopových novinářských služeb příliš necenili. Sám Prokop to svou poválečnou výpovědí potvrzoval: „Má situace byla také obtížná v poměru k tiskovému odboru a k Wolmarovi. Někdy v létě 1942 jsem vzbudil Wolmarovu nelibost špatným zpracováním úředního materiálu. Při této příležitosti vytýkal mi Wolmar moje akademické a nesrdečné – jak říkal – psaní, a že jsem ho zklamal, poněvadž ani trochu nenahražuji Lažnovského. Tenkrát mně řekl asi toto: ‘Pane Prokope, svým

109 VEČEŘA, P: Jan Scheinost, s. 491 (viz pozn. 20).

způsobem psaní jste zničil 3letou práci českého tisku.“¹¹⁰ Na druhé straně však údajně von Wolmar při Prokopově inauguraci do funkce šéfredaktora *Lidových listů* prohlásil, „že si redakce může pokládat za čest, že bude jejím šéfredaktorem člověk, který byl nástupcem ... nejlepšího českého novináře Lažnovského“.¹¹¹

V *Lidových listech* sice po sobě Prokop také zanechal stopu proněmecké horlivosti,¹¹² jeho kolaborační aktivita však již slábla, čehož si nemohli nepovšimnout jeho noví kolegové, jako například Josef Doležal¹¹³ nebo František Vondráček-Habětínek. „Než přišel obžal[ovaný] Prokop,“ vypověděl Doležal v přelíčení před Národním soudem, „do redakce Lid[ových] listů, předcházela ho pověst velkého aktivisty, ale v naší redakci velmi polevil, postupem času staral se více o vydávání svých šachových knížek než o přílišný aktivismus.“¹¹⁴ Vcelku příznivou relaci o Prokopově působení v *Lidových listech* zanechal zvláště František Vondráček-Habětínek, který tvrdil, že s ním Prokop o samotě „mluvil ... protinacisticky, ovšem když přišel někdo jiný, cizí, mluvil aktivisticky“. Nadto mu prý od konce roku 1943 přenechával zprávy, které jmenovaný využíval pro domácí odboj.¹¹⁵ Je obtížné rozhodnout, nakolik bylo toto jednání z Prokopovy strany upřímné; spíše však šlo o alibi, neboť i Prokop si po stalingradské porážce Němců spočítal, že válka nemusí skončit jejich vítězstvím.

S blížícím se koncem války se Prokop snažil především vyhnout povinností, jež měl plnit z titulu šéfredaktora *Lidových listů*. Koncem ledna 1945 nařídil, aby bylo z tiráže listu odstraněno jeho jméno, a současně oznámil tiskovému odboru, že je ze zdravotních důvodů „nucen přerušit šéfredaktorskou činnost“. Kvůli obavám, že bude Němci zatčen za neplnění svých úkolů, se pak uchýlil do Vinohradské nemocnice. Zde setrval do 14. února, kdy byla Praha zasažena spojeneckým nále-

110 NA, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 12.12.1946. Nutno ovšem konstatovat, že občasně konflikty šéfredaktorů a vedoucích redaktorů protektorátního tisku s tiskovým odborem kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora, jmenovitě právě s von Wolmarem, byly podle Ctibora Melče, vedoucího tiskového odboru nejprve prezidia ministerské rady a pak Úřadu lidové osvěty, vcelku běžné, tu a tam nevole Němců postihla toho či onoho českého novináře. (Viz *tamtéž*, k. 140, inv. č. 1732, hlavní přelíčení – svědectví C. Melče.)

111 *Tamtéž*, k. 139, inv. č. 1717, obžalovací spis proti Janu Scheinostovi, Janu Vrbovi a Františku J. Prokopovi z 1.3.1947.

112 V obžalovacím spise z března 1947 se o tom na základě výpovědi Josefa Doležala pravilo: „...přestože vydavatelstvo Lidových listů nepokrytě dávalo najevo, že si nepřeje, aby list byl zvláště aktivistický nad to, co vyžadovalo bezpodmínečně zachování listu, začal obviněný pracovat týmiž způsoby, jak o nich byla zmínka dříve, a učinil i pokus získat církevní hodnostáře k projevům proti bolševismu a k aktivistickým projevům vůbec.“ (*Tamtéž*.)

113 *Tamtéž*, k. 136, inv. č. 1699, výpověď J. Doležala z 2.10.1945.

114 *Tamtéž*, k. 140, inv. č. 1732, hlavní přelíčení – svědectví J. Doležala.

115 *Tamtéž*, hlavní přelíčení – svědectví F. Vondráčka-Habětínka.

tem a nemocnice byly vyhrazeny především pro oběti náletu. Do počátku března byl Prokop v domácím ošetřování, načež znovu musel nastoupit do *Lidových listů*, mimo jiné na výslovnou žádost redaktora Josefa Doležala.¹¹⁶

Ještě v roce 1945 se ovšem Prokopovi přihodily dvě pro něj nyní již nemilé věci: v lednu byl jmenován členem výboru České ligy proti bolševismu a v březnu se stal nositelem bronzové Svatováclavské orlice.¹¹⁷ O obě „vyznamenání“ Prokop v závěru války už jistě nestál, jeho „kolaborační konto“ se tím jen dál zatížilo.¹¹⁸

Před Národním soudem

Až do Pražského povstání byl Prokop nucen setrvat v redakci *Lidových listů*, zatčen byl 17. května 1945. Vyslyšely ho orgány Sboru národní bezpečnosti a po necelém roce, 12. března 1946, byl předán do vazby Národního soudu, kde další rok čekal na soudní proces. Prokop byl souzen společně s Janem Scheinostem a Janem Vrbou ve dnech 24. až 28. března 1947; senátu Národního soudu předsedal František Tomsa,¹¹⁹ Prokopovým advokátem byl Josef Pařík.

Prokopova obhajoba byla postavena na tezi, že vykonával jen to, co jako šéfredaktor nezbytně konat musel, přičemž hrál dvojí hru – něco jiného říkal a něco jiného si myslel. Ve své výpovědi z 13. prosince 1946 Prokop vysvětloval: „Okupaci jsem vždy pokládal za čin násilný. Jelikož jsem jako jednotlivec tomu násilí čelit nemohl, musel jsem ustoupiti a pod tlakem tohoto násilí dělal jsem jen to, co jsem nezbytně musel. Považoval jsem celkem situaci za takovou, jaká byla za dob starého Rakouska, kdy český národ byl nucen jinak myslet a jinak mluvit a jednat. Nebyl jsem nikdy politik a neměl jsem tudíž dostatečný přehled o politické situaci a o podstatě politického dění. V podstatě nedělal jsem nic jiného než protektorátní vláda a dr. Hácha a předpokládal jsem, že i oni jednají pod nátlakem a že jejich pravé smýšlení je docela jiné.“¹²⁰ Svou kolaborační publicistickou činnost Prokop omlouval tím, že je třeba ji chápat z hlediska doby jako nutnou daň okupantům. Podle svých slov nikdy nepsal nic, co by po něm Němci nežádali, v podstatě jen

116 *Tamtéž*, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 13.12.1946.

117 *Tamtéž*, k. 139, inv. č. 1717, obžalovací spis proti Janu Scheinostovi, Janu Vrbovi a Františku J. Prokopovi z 1.3.1947.

118 V souvislosti s členstvím ve výboru České ligy proti bolševismu to konstatoval i trestní spis: „Prokop tvrdí, že o toto členství neusiloval, že byl jmenován bez jeho vědomí, což je potvrzeno svědectvím býv[alého] generálního tajemníka Ligy proti bolševismu Karla Korpa. (...) Předchozí členství v Lize proti bolševismu nebylo Prokopovi prokázáno.“ (*Tamtéž*, k. 136, inv. č. 1699, trestní oznámení na F. J. Prokopa z 18.12.1946.)

119 Přísedící senát Národního soudu zasedal ve složení Jiří Nygrín, Rudolf Holčák, Antonín Sochor, František Sachs, Jindřich Melich a Bohumír Pavlík (viz *tamtéž*, k. 140, inv. č. 1732, hlavní přelíčení.)

120 *Tamtéž*, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 13.12.1946.

dával požadovanému obsahu adekvátní formu.¹²¹ Že nutil podřízené k obdobným aktivitám, vysvětloval Prokop rovněž jako součást svých povinností, přičemž se stavěl do role jakési „převodové páky“ mezi svými podřízenými a nacisty, kteří řídili český protektorátní tisk.

Své jednání obecně Prokop odůvodňoval zejména mimořádným strachem z Němců, který prý pocházel mimo jiné z doby jeho účinkování při procesu s generálem Aloisem Eliášem. Souzený expremiér tam podle Prokopa prohlásil, že „právě tak jako on (Eliáš – pozn. autora) věděl i dr. Hácha, že jistý generál čsl. armády – tuším, že se mluvilo o generálu Ingrovi – odešel do ciziny s vědomím dr. Háchy“. Toto sdělení prý mezi Němci vyvolalo překvapení, načež „Wolmar bezprostředně potom Wernerovi a mně zakázal pod přísnými následky o tom psát i mluvit. Cítil jsem se od této doby pod silným tlakem Němců a cítil jsem ustavičně nebezpečí, že bych mohl býti odstraněn jako jeden z dvou nepohodlných svědků tohoto případu. Má žurnalistická činnost byla vůbec ovládána strachem před Němci a obával jsem se nejhorších následků, kdybych byl odporoval jejich příkazům.“¹²²

Prokop před soudem zdůrazňoval, že za protektorátu nevyvíjel žádné mimopracovní politické aktivity,¹²³ a operoval s argumentem, že s okupanty nepěstoval společenské vztahy.¹²⁴ Na svou obranu ještě uváděl, že s úředníky tiskového odboru kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora, hlavně s Wolfgangem Wolframem von Wolmarem, míval pracovní konflikty¹²⁵ (stejně jako s Úřadem lidové osvěty, který vedl Emanuel Moravec),¹²⁶ a nadto prý jimi býval mnohdy pracovně i společensky opomíjen.

Jako řada jiných kolaborantů se ani Prokop neopomněl před soudem zaštitit tvrzením, že pomáhal ilegálnímu odbojovému hnutí. Například ve své svědecké výpovědi z 13. prosince 1946 tajnosnubně tvrdil: byl jsem „od roku 1944 zapojen na jednu skupinu domácího odboje, které jsem dodával důvěrné zprávy, vyhražuji si sdělení podrobností pro dobu pozdější“.¹²⁷ Patrně tím měl na mysli dosti nadsazenou spolupráci s výše zmíněným redaktorem Františkem Vondráčkem-Habětínkem. Ještě pochybněji zní Prokopova „historka“ o úmyslu odejít do emigrace, a to s pomocí jeho šachových kontaktů, konkrétně na světoznámého Alexandra

121 „Potřebný materiál byl nám zpravidla dodán a má práce pozůstávala jediné v tom, dávat vhodnou formu a stylizaci.“ (*Tamtéž.*)

122 *Tamtéž.*

123 „Neobdržel jsem nikdy žádnou peněžitou cenu za svou novinářskou činnost, nenapsal jsem žádnou politickou brožuru, neučinil jsem žádné rozhlasové projevy nebo jiné projevy na schůzích apod.“ (*Tamtéž.*)

124 Viz *tamtéž.*, k. 136, inv. č. 1699, vlastní životopis F. J. Prokopa.

125 Viz např. *tamtéž.*, výpověď F. J. Prokopa z 13.12.1946.

126 Viz *tamtéž.*, k. 140, inv. č. 1732, hlavní přelíčení – výslech F. J. Prokopa.

127 *Tamtéž.*, k. 136, inv. č. 1699, výpověď F. J. Prokopa z 13.12.1946.

TNs 9/47

97

R o z s u d e k 1
J m é n e m r e p u b l i k y 1

Národní soud v Praze jako soud trestní uznal po hlavním líčení, skončeném dne 28. března 1947, takto právem:

Obžalovaní

- 1./ Jan Scheinost, nar. 23./2. 1896, ženatý, býv. šefredaktor, bytem v Praze XVIII., Říčanova 44,
- 2./ Ing. Jan Vrba, nar. 29./8. 1898, ženatý, býv. šefredaktor, bytem v Praze I., Náprstkova č. 8,
- 3./ František Josef Prokop, nar. 18./7. 1901, ženatý, býv. šefredaktor, bytem v Praze XIV., Palackého č. 1

j s o u v i n ě i, ž e

v době zvýšeného ohrožení republiky všichni tři v Praze, František Josef Prokop i v Ostravě jako novináři propagačně sloužili vládě vetřelců v denním tisku tím, že propagovali a podporovali nacistické hnutí tiskem, obž. Jan Scheinost také na veřejných shromážděních, schvalovali a obhajovali nepřátelskou vládu na území republiky a jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů,

č í m ž s p á č h a l i:

zločin proti státu dle §u 3., odst. 1 dekr. presidenta republiky č. 16/45 Sb. ve znění zákona č. 23/46 Sb. a

o d s u z u j í s e z a t o

dle § 3 odst. 1 cit. ustanovení, 1. sazby s použitím §u 16/2 téhož dekretu k trestu těžkého žaláře:

Rozsudek Národního soudu z 28. března 1947 nad novináři Janem Scheinostem, Janem Vrbou a Františkem Josefem Prokopem. Scheinost byl odsouzen na dvaadvacet měsíců, Vrba na tři roky a Prokop na čtyři roky žaláře, k tomu čtvrtina jmění obžalovaných připadla státu (zdroj: Národní archiv, Praha)

Aljechina. V uvedené výpovědi doslova prohlásil: „Sám jsem měl v úmyslu opustiti tzv. protektorát a emigrovati na Západ. V zimě r. 1942 konal se v Praze šachový turnaj za účasti dr. Aljechina. Sám jsem na tomto turnaji také hrál... Ucházel jsem se o místo tajemníka u něho, abych se mohl dostatí tímto způsobem alespoň do Francie. Tento úmysl jsem nemohl uskutečniti, protože Wolmar nedal souhlas k vystavení propustky do Paříže. O tom jsem z pochopitelných důvodů s nikým nemluvil, takže nemohu toto své tvrzení doložiti, obzvláště když jsem se ve vazbě dozvěděl, že dr. Aljechin zemřel.“¹²⁸ Co však lze Prokopovi věřit, to je několik intervencí, jež vykonal ve prospěch osob, které byly okupačními orgány z různých důvodů popotahovány,¹²⁹ jako například v případě redaktora ostravského *Českého slova* Jaroslava Fryčera.¹³⁰

Pro Prokopovu obhajobu bylo charakteristické, že se snažil i s pomocí drobných detailů vzbudit dojem, že byl vždy oddaným vlastencem.¹³¹ Národní soud této konstrukci neuvěřil a odsoudil jej na čtyři léta do vězení, a navíc ke konfiskaci čtvrtiny jmění a ztrátě občanské cti po dobu výkonu trestu. V rozsudku se mimo jiné pravilo, že obžalovaní Jan Scheinost, Jan Vrba a František Josef Prokop „jsou vinni, že v době zvýšeného ohrožení republiky všichni tři v Praze, František Josef Prokop i v Ostravě, jako novináři propagačně sloužili vládě vetřelců v denním tisku tím, že propagovali a podporovali nacistické hnutí tiskem ... schvalovali a obhajovali nepřátelskou vládu na území republiky a jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů, čímž spáchali: zločin proti státu dle § 3., odst. 1 dekr[etu] prezidenta republiky č. 16/45 Sb. ve znění zákona č. 23/46 Sb.“¹³² Rozsudek vycházel z výše zmíněného dekretu prezidenta republiky z 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.¹³³

Tresty uložené obžalovaným byly v kontextu retribučního soudnictví relativně nízké,¹³⁴ neboť Národní soud na druhé straně uznal, že „obžalovaní přece jen jednali do jisté míry s úmyslem přispěti českému národu, tj. veřejným předstíráním loajality českého národa k říši zmírňovati německé zásahy, a že se do jisté míry i snažili zlo okupantem způsobené zmírniti“. V případě Prokopa Národní soud na základě svědectví Františka Vondráčka-Habětínka uznal, že „dodával zprávy pro odbojové hnutí“.¹³⁵ O necelý rok později, 22. ledna 1948, byl Prokop nadto před vypršením větší části trestu propuštěn.

128 *Tamtéž*.

129 *Tamtéž*, k. 140, inv. č. 1732, hlavní přelíčení – svědectví O. Zdeňka a J. Skoumala.

130 *Tamtéž*, hlavní přelíčení – svědectví J. Skoumala.

131 *Viz tamtéž*, k. 140, inv. č. 1722, vývodní návrh JUDr. J. Paříka.

132 *Tamtéž*, k. 140, inv. č. 1740, rozsudek Národního soudu.

133 *Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše: Z roku 1945*, sv. 1. Praha, Adonai 2002, s. 23 n.

134 Jan Scheinost byl odsouzen k trestu těžkého žaláře v trvání 22 měsíců a Jan Vrba v délce tří let.

135 *NA*, f. Národní soud, TNS 9/47, k. 140, inv. č. 1740, rozsudek Národního soudu.

Po návratu z vězení se již Prokop profesi novináře nevěnoval, patrně to ani v podmínkách nastupujícího komunistického totalitarismu nebylo možné. Před odchodem do důchodu pracoval jako účetní národního podniku Kovodružstvo Rakov v Praze.¹³⁶ Až do své smrti se věnoval teorii šachové hry. V tomto směru k němu byl osud vcelku milostivý, neboť se mu v roce 1968 podařilo vydat knihu *Kouzlo šachového diagramu*, kterou lze v jistém smyslu chápat jako Prokopovu šachistickou závěť, v níž vyložil své „šachové krédo“, poznamenané pro něj příznačnou estetizací této ušlechtilé hry.¹³⁷ František Josef Prokop zemřel v Praze 21. září 1973 ve věku dvaasedmdesáti let.

„Šachový diagram“ kolaborace

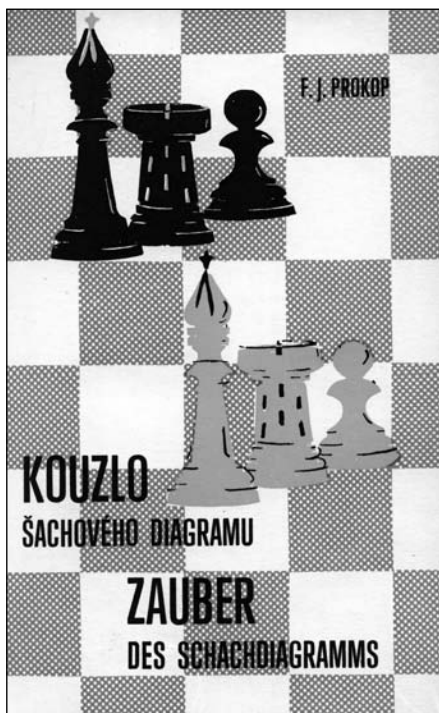
Není sporu o tom, že novinář Prokop byl kolaborantem; problematičtější by již bylo, zda jej máme řadit ještě ke kolaborantům konformistického či již aktivistického typu. Aby bylo možné na takovou otázku podat vyčerpávající odpověď, bylo by nezbytné důkladně analyzovat Prokopovy články v protektorátním tisku, což však již není náplní tohoto příspěvku. Z výše uvedených faktů je pouze celkem zřejmé, že Prokop neztělesňoval typ ideového kolaboranta.

Tímto zjištěním se dostáváme k motivům Prokopovy činnosti. Prokop se jeví jako v zásadě apolitický člověk, jemuž byla veřejná sféra – na novináře snad až příliš – vzdálena. Podle mého názoru ho přivedla ke kolaboraci s okupační mocí v první řadě snaha zajistit si dlouhodobé zaměstnání v tiskovém podniku Melantrich, snad v kombinaci s osobní ctižádostí. Prokopovi záleželo na takovém pracovním zařazení, ve kterém by již nebyl ohrožen nezaměstnaností, s níž měl nepříjemné zkušenosti z doby první republiky, a které by považoval za adekvátní jeho schopnostem. Z hlediska kariéry, ale především existenční jistoty a hmotného zabezpečení bylo pro něj zřejmě lákavé vedoucí postavení v ostravské, respektive pražské redakci *Českého slova*. Svého cíle se pak snažil dosáhnout i za cenu výrazné vstřícnosti vůči požadavkům okupačního aparátu řídicího protektorátní tisk.

Profesně kariéřní ambice byly u Prokopa navenek slabé, ostatně povolání novináře nevnímal jako příliš přitažlivé, neboť před okupací byl rozhodnut tuto profesi definitivně opustit. Teprve jeho vlastní ekonomická situace jej v roce 1940 přinutila rozhodnutí změnit. Prokopova ctižádost směřovala výše než k tehdy relativně

136 Viz BLODIGOVÁ, A. ad.: *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého deního tisku v letech 1939 až 1945*, s. 102 (viz pozn. 27).

137 Prokop definoval šach jako „krásné umění, jehož ústřední tematikou je boj. Tato definice je v souladu s dějinami a odpovídá estetickému charakteru hry. Se zadostiucněním by ji asi přijal i literární kritik tak přísný, jako byl F. X. Šalda, který romanticky rád srovnával umění s válečnictvím.“ (PROKOP, František Josef: *Kouzlo šachového diagramu*. Praha, Ústřední dům dětí a mládeže Julia Fučíka 1968, s. 7 n.)

Obálka Prokopovy publikace *Kouzlo šachového diagramu*, vydané česko-německy roku 1968 v Praze nákladem Ústředního domu dětí a mládeže Julia Fučíka

je ‘myšlení, jež k ničemu nevede, matematika, jež nic nevypočte, umění bez děl, architektura bez substance’, pak tento výrok diktoval nejen jeho nevyléčitelný a nakonec zabíjející pesimismus, ale hlavně jeho hluboká neznalost předmětu, považující šachovou partii a šachové umění za synonyma. Kdyby tomu tak bylo, dalo by se o obsahu jeho výroku aspoň diskutovat, avšak Zweig neznal životní nerv šachu – umělecký šachový diagram a jeho kulturu, a proto jeho výlet do oblasti šachu je omyl.⁴¹³⁸

Těžko říci, nakolik mohl Prokopa traumatizovat rozpor mezi jeho předválečnou žurnalistickou bezvýznamností na jedné straně a věhlasem šachového teoretika i úspěšného přeborníka šachových turnajů na straně druhé. Přinejmenším mu

nepříliš prestižnímu povolání novináře. Tento nesporně inteligentní, i když nejspíše emocionálně chladný a racionálně kalkulující člověk hledal – možná trochu paradoxně – uplatnění a ocenění v umělecké sféře (zajímal ho film a beletrie) a nalézal je alespoň v šachu, hře s aristokratickou a estetickou pečeti *sui generis*.

V tomto směru příznačná je v Prokopově publikaci *Kouzlo šachového diagramu* z roku 1968 až pohrdavá kritika Stefana Zweiga za jeho slavnou *Šachovou novelu*. Německý romanopisec v ní zobrazuje intelekt hlavního hrdiny povídky, vynikajícího šachisty Mirka Čentoviče, jako primitivní a hru samu jako neplodnou kratochvíli. Prokop v kultivovaném textu, prozrazujícím sečtělou i určitou afektovanost s odstínem velikášství, Zweigovi oponoval: „Většina spisovatelů, pokud se šachem literárně zaměstnávala, vždycky ... okamžitě rozpoznala, že šach je umění, a jako umění jej podle svých vědomostí posuzovala. Jestliže však literární zjev tak význačný, jako byl Stefan Zweig, ve své poslední novele (*Schachnovelle*, 1942–43) o šachu napsal, že šach

138 *Tamtéž*, s. 8.

úspěchy v šachu kompenzovaly profesní průměrnost i společenskou nejistotu a posilovaly jeho sebevědomí. Nelze však vyloučit, že jeho ochota ke kolaboraci byla vedena i touhou vyniknout na poli, v němž se dosud příliš nevyznamenal, a tak souběžně vyrovnat disproporci mezi pozicí „celebrity“ v oblasti efemérní volnočasové aktivity a vlastní profesní a společenskou inferioritou. K tomu musíme vzít v úvahu jako další možný motiv zbabělost, kterou u šéfredaktora *Českého slova* a *Lidových listů* shledal Antonín Finger, melantrišský novinář a autor ilegálních záznamů z nacistických „tiskových konferencí“, který Prokopa přímo označil za člověka „zbabělého až k udavačství“.¹³⁹ (Ještě hůře jej pak ve svých tendenčně zkreslených pamětech hodnotí komunistický novinář Vojtěch Dolejší – podle něj to byl „za okupace jeden z několika hlavních novinářských zrádců“.)¹⁴⁰ Ostatně na svůj strach z Němců se před Národním soudem – jak už o tom byla řeč – odvolával i sám Prokop.

Přesto se domnívám, že profesně kariérní pohnutky Prokopovy kolaborace hrály až sekundární roli a že primární byly zmíněné důvody materiální, které občas mohly ústit ve zbabělé jednání, motivované jak strachem z důsledků případné nemilosti nacistických šéfů protektorátního tisku, tak obavou ze ztráty relativně pohodlného zaměstnání. S jistou nadsázkou by bylo možné Prokopa nazvat „nájemným kolaborantem“, který byl za peníze ochoten psát v podstatě cokoli, přičemž za důležitější považoval svůj privátní život, koncentrovaný hlavně na naplnění svých šachových zálib. Prokop by tak představoval v době, která výrazně potlačovala individualitu člověka ve jménu jeho kolektivisticky konstruované politické dimenze, typ politicky indiferentního jedince, zaměřeného především na realizaci svých „hobby-aktivit“ (zde se může vkrádat asociace s většinovým chováním české společnosti v éře takzvané normalizace v sedmdesátých a osmdesátých letech). Šachy přitom lze chápat i jako prostor, v němž Prokop hledal a nalézal smysl vlastního života; svět šachu mu poskytoval obecnou i každodenní životní orientaci, nacházel v něm společenství, kde vystupoval v roli povznesené nad normalitu běžného života, a snad mu dokonce dopřával i něco, co lze nazvat transcendentí.

Takovému pohledu vcelku konvenují slova Františka Dedrleho z úvodní poznámky k Prokopově publikaci *212 Endspielstudien* z roku 1943, který jejího autora představil s neskryvanou, až adorující úctou. I když lze namítnout, že leccos z toho má svůj důvod v Prokopově dobovém společenském postavení, nedá se pominout, že Prokop se musel v tehdejším českém šachovém světě těšit skutečnému a zaslouženému respektu. Dedrle ho charakterizoval jako mimořádně nadaného

139 Viz KONČELÍK, Jakub – KÖPPOVÁ, Barbara – KRYŠPÍNOVÁ, Jitka: *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939–1941*. Praha, Karolinum 2003, zvláště s. 12 n., cit. s. 21.

140 DOLEJŠÍ, V.: *Noviny a novináři*, s. 115 (viz pozn. 96).

šachistu, jenž dosáhl „oslňujících úspěchů“ a který se světové šachové veřejnosti představil jako „hotový umělec mezinárodního významu“. Podle Dedrleho pro něj byla příznačná píle a preciznost, „myšlenkové bohatství“, „technická dokonalost“ a „charakter umělce“, zároveň ale také odvaha a disciplinovanost novátora. Prokop z Dedrleho pera vychází jako nesporně originální osobnost českého šachu.¹⁴¹

Kontury Prokopova myšlenkového i charakterového horizontu vytvářejí dojem člověka, který zřetelně preferuje vlastní záliby před profesní činností, nežkuli veřejným zájmem. Prokop nejspíše reprezentoval typ inteligentního, do sebe uzavřeného, poněkud egocentrického jedince, jenž hledá seberealizaci a s ní i smysl vlastního života v kultivované intelektuální hře, distancované od aktuálních politických a společenských problémů. Únik do světa odtazižitého šachu, který spojuje nutnost individuální volní koncentrace, racionální kalkulace i fatálně dané kreativity s komplikovaným, leč neporušitelným nadosobním řádem hry, mohl Prokopovi umožňovat, aby se mentálně vzdálil z tíživé reality okupované země. I z poválečných výpovědí určených pro Národní soud vychází Prokop jako distancovaný soukromník, jenž si v zásadě nepřipouští vlastní morální pochybení a svou kolaboraci vnímá jako svého druhu nutnost, jíž je třeba čelit fatalitě vnějšího světa, k němuž má lhostejný poměr jako k něčemu, co není ani šachem, ani uměním. Dovolíme-li si trochu spekulace, mohl Prokop nejen povýšit ve svých očích univerzální řád šachové hry nad momentální řád sociální reality, ale také vnímat vlastní roli v tomto sociálním prostoru jako strategii šachového hráče, který – je-li dostatečně intelektuálně a kreativně disponován – může vyjít z této svébytné partie jako vítěz nad ozbrojenou mocí diktujícího okupanta i nad odzbrojenou bezmocí poníženého národa.

Ať už však byly Prokopovy motivy ke kolaboraci jakékoli, v dějinách protektorátního tisku zůstává jeho jméno trvale zapsáno jako jméno muže, jenž se podílel na mediálním využití procesu s ministerským předsedou generálem Aloisem Eliášem a poskytl tak tomuto procesu i hrdelnímu rozsudku justifikaci.

141 Viz PROKOP, F. J.: *212 Endspielstudien*, s. 3 n. (viz pozn. 23).